

En kvalitativ intervjustudie av alternativa överlåtelseformer för generationsskifte i lantbruksföretag

- *Varför är det ovanligt med, share-farming, delägarskap eller kooperativ i svenska lantbruksföretag? Finns det juridiska eller ekonomiska hinder, kulturskillnader eller beror det på bristande kunskap?*

Anna Danielsson & Ebba Kronberg

Examensarbete/Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap
Lantmästare - kandidatprogram
Alnarp 2022

En kvalitativ intervjustudie av alternativa överlåtelseformer för generationsskifte i lantbruksföretag

- *Varför är det ovanligt med, share-farming, delägarskap eller kooperativ i svenska lantbruksföretag? Finns det juridiska eller ekonomiska hinder, kulturskillnader eller beror det på bristande kunskap?*

Anna Danielsson & Ebba Kronberg

Handledare: Catharina Alwall Svennefelt, SLU, Institutionen för Människa och Samhälle

Examinator: Jenny Höckert, SLU, Institutionen för Människa och Samhälle

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E

Kurstitel: Självständigt arbete i Företagsekonomi, G2E – Lantmästare – kandidatprogram (antagna fr.o.m. 2017), 15 hp

Kurskod: EX0883

Program/utbildning: Lantmästare - kandidatprogram

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsår: 2022

Omslagsbild: Anna Danielsson

Nyckelord: Generationsskifte, överlåtelseformer, företagsformer, share-farming, kooperativ, delägarskap, unga lantbrukare

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för landskapsarkitektur, trädgårds- och växtproduktionsvetenskap Institutionen för människa och samhälle

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Läs om SLU:s publiceringsavtal här:

- <https://www.slu.se/site/bibliotek/publicera-och-analysera/registrera-och-publicera/avtal-for-publicering/>.

JA, jag/vi ger härmed min/vår tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag/vi ger inte min/vår tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.

Sammanfattning

I Sverige och övriga Europa domineras lantbruksföretag av en åldrande lantbrukarkår, där 33 % av lantbrukarna 65 år eller äldre. Generationsskiften på gårdar har en förmåga att skjutas på men, det är en process som förr eller senare måste ske och desto tidigare processen påbörjas desto lättare blir processen. Att överlåta ett lantbruk till någon annan är såväl tidskrävande som en stor mental påfrestning för de inblandade - i de flesta fall är det ett livsverk som lämnas över till en yngre generation. Antalet gårdar och lantbruksföretag har i hela Europa minskat betydande genom åren. I samband med att gårdarna blir färre har de också blivit större och det är en betydande faktor när gårdarna ska generationsskiftas. En del av problematiken med generationsskifte som lyfts fram i denna kvalitativa studie är att det finns många unga som har ett intresse och en vilja för att driva ett lantbruk men, saknar samtidigt ett lantbruk att ta över. Idag krävs det höga kapitalinsatser vid köp av lantbruksfastigheter, vilket utgör en stor inträdesbarriär för unga personer födda utanför branschen. Samtidigt finns det många unga som har ett lantbruk att ta över hemma men, de saknar vilja och intresse att fortsätta bedriva föräldrarnas produktion.

Möjligheterna vid överlåtelse av lantbruk är många. På Nya Zeeland och i Australien finns det andra modeller som används vid generationsskifte, vilket i sin tur bidrar till möjligheter för unga att ta över lantbruksföretag. Denna kvalitativa studie syftar till att utreda varför överlåtelseformer som exempelvis share-farming, som är vanligt förekommande i ovanstående länder, är ovanligt i Sverige. Det finns möjligheter att generationsskifta till personer utanför familjen genom delägarskap eller lantbrukskooperativt men, detta är mycket ovanligt i Sverige. Första steget i denna intervjustudie har varit att undersöka hur generationsskiften i regel sker i Sverige idag och vad som är det vanligaste. I andra steget har det undersökts vilka typer som inte görs. För att söka svar på frågeställningen har i tredje steget intervjuer genomförts med personer som besitter kunskap i ämnet. Respondenterna i studien är rådgivare, revisorer och banktjänstemän. De har under intervjuerna fått frågor rörande ämnet och har i sin tur berättat om sina erfarenheter och åsikter. Vad som kan konstateras är att det saknas viss kunskap om överlåtelseformer som share-farming, delägarskap och kooperativt drivande av lantbruk. Anledningen till detta kan bland annat anses vara att dessa typer av överlåtelseformer inte efterfrågas av lantbrukare som vänder sig till generationsskiftesrådgivare. Det finns andra delar inom generationsskifte som tar upp en stor del av frågan, nämligen gåvor och inskränkning av arvsrätt. För att överlåtelseformer som exempelvis share-farming skall bli aktuellt för svenska lantbrukare skulle en försvenskning av konceptet behöva ske - för att det skall passa svensk kultur, lag etc.

Nyckelord: Generationsskifte, överlåtelseformer, företagsformer, share-farming, kooperativ, delägarskap, unga lantbrukare.

Abstract

In Sweden and the rest of Europe, agricultural companies are dominated by an aging population, 33% of Europe's farmers are 65 years or older. Farm succession have a tendency to be postponed, but sooner or later the time will come for a younger generation to come in and the earlier the process can begin, the better. Transferring a farm to someone else is a lengthy process, never the less a great mental strain. In most cases, it is a farmers life's work which is to be handed over. The number of farms and agricultural holdings throughout Europe has decreased significantly over the years. In correlation with that, the remaining farms are increasing in size, this is a significant factor when the farms are to shift generations. Part of the problem with generational change which is highlighted in this qualitative study is that there are many young people who have an interest and a will to run a farm but, at the same time, lack a farm to take over. Today, high capital investments are required when buying agricultural properties, which constitutes a major entry barrier for young people born outside the industry. At the same time, there are many young people who have a farm to take over at home but, they lack the will and interest to continue to run their parents' production.

The possibilities for transferring agriculture are many. In New Zealand and Australia, there are other models used in generational change, which in turn contributes to opportunities for young people to take over agricultural businesses. This qualitative study aims to investigate why forms of transfer such as share-farming, which are common in the above countries, are unusual in Sweden. There are opportunities to change generations to people outside the family through co-ownership or agricultural cooperatives, but this is very unusual in Sweden. The first step in this interview study has been to investigate how generational shifts usually take place in Sweden today and what is the most common. In the second step, it has been investigated which types are not made. In order to seek answers to the question, in the third step, interviews were conducted with people who possess knowledge in the subject. The respondents in the study are advisers, accountants and bank officials. During the interviews, they were asked questions about the subject and in turn told about their experiences and opinions. What can be stated is that there is a lack of certain knowledge about forms of transfer such as share-farming, co-ownership and co-operative farming. The reason for this can be considered, among other things, that these types of transfer forms are not in demand by farmers who turn to generational change advisers. There are other parts of generational change that address a large part of the issue, namely gifts and restriction of inheritance rights. In order for transfer forms such as share-farming to become relevant for Swedish farmers, a Swedishisation of the concept would need to take place - in order for it to suit Swedish culture, law, etc.

Key words: generational change, forms of transfer, forms of enterprise, share-farming, cooperatives, co-ownership, young farmers.

Förord

Lantmästare – Kandidatprogrammet är en universitetsutbildning som omfattar 180 högskolepoäng och går vid Sveriges Lantbruksuniversitet, Campus Alnarp. Programmet erbjuder en heltäckande utbildning inom den agrara näringen på både teoretisk och praktisk nivå. För att bli behörig en kandidatexamen måste studenterna skiva ett examensarbete under en period av 10 veckors studier som motsvarar 15 högskolepoäng. Arbetet redovisas muntligt vid ett seminarium och med en skriftlig uppsats.

Idén till ämnet i denna kandidatuppsats grundar sig i att många unga kan hamna i en svår situation när det handlar om generationsskifte. Det finns två sidor att beakta - ena sidan är att det finns gårdar vars ägare börjar bli gamla men, som sakar någon som vill ta över gården. Anledningen till detta kan antingen vara avsaknad av arvinge eller att barnen saknar intresse av att ta över gården. Andra sidan är att det finns unga som inte är födda på något lantbruk men, som har vilja, kompetens och intresse för att driva en egen verksamhet. Dessa kan i vissa fall hindras till köp av lantbruk på grund av de höga kapitalinsatserna som krävs. Syftet med uppsatsen är sålunda att undersöka varför alternativa sätt att generationsskifta på, som skulle kunna vara fördelaktigt för de unga som saknar lantbruk att ta över, inte är vanligare i Sverige. Målet är att bilda en förståelse för om det finns bristande kunskap hos intervjuade generationsskiftesrådgivare eller om det kanske finns ekonomiska/juridiska hinder till varför dessa alternativa överlåtelseformer inte är vanligare. Generationsskifte och överlåtelse av gårdar är ett mycket viktigt ämne. Det är i många fall mycket pengar inblandade för att inte tala om en social och mental påfrestning.

Ett stort tack till alla som ville ställa upp på våra intervjuer och dela med sig av sin kunskap.

Även ett stort tack till Catharina Alwall Svennefelt som varit vår handledare under arbetets gång och som har bidragit med goda råd och stöttning.

Alnarp, maj 2022

Anna Danielsson
Ebba Kronberg

Innehåll

Förkortningar.....	1
1. Inledning.....	2
1.1 Bakgrund	2
1.2 Syfte.....	3
1.3 Avgränsningar	3
2. Metod	4
2.1 Kvalitativ metod	4
2.2 Semistrukturerad intervju	4
2.3 Urval	5
2.4 Datainsamling	6
2.5 Bearbetning och analys.....	6
2.6 Metodkritik	6
3. Teoretiskt ramverk	7
3.1 Begreppsförklaring	7
3.2 Bolagsformer	8
3.2.1 Enskild firma	8
3.2.2 Aktiebolag	9
3.2.3 Ekonomisk förening	9
3.2.4 Handelsbolag	10
3.3 Generationsskifte – de traditionella sätten.....	10
3.3.1 Generationsskifte eller ägarskifte?	10
3.3.2 Överlåtelse via gåva	10
3.3.3 Överlåtelse via köp.....	12
3.4 Generationsskifte – alternativa sätt.....	12
3.4.1 Share-farming	12
3.4.2 Kooperativ	14
3.4.3 Delägarskap	15
3.4.4 Arrende och skötselavtal	16
4. Resultat.....	19
4.1 Rådgivarnas svar.....	19

4.1.1	Finns det familjemedlemmar som vill ta över?	19
4.1.2	Share-farming och rådgivarnas tankar	19
4.1.3	Delägarskap och rådgivarnas tankar.....	20
4.1.4	Lantbrukskooperativ och rådgivarnas tankar	21
4.1.5	Behöver dessa överlåtelseformer bli vanligare?.....	22
4.2	Bankernas svar.....	22
4.2.1	Hur banker arbetar med generationsskiftesfrågor	22
4.2.2	Share-Farming och bankers tankar.....	23
4.2.3	Delägarskap och kooperativ och bankers tankar.....	24
4.2.4	Behöver dessa överlåtelseformer bli vanligare?.....	25
5	Diskussion	26
5.1	Lantbrukaren saknar övertagare	26
5.2	Share-farming	26
5.3	Delägarskap	28
5.4	Kooperativ	28
5.5	Ska alternativa överlåtelseformer bli vanligare?	29
5.6	Slutsats.....	30
5.7	Kritik.....	31
5.8	Förslag på fortsatt forskning.....	31
6	Referenser.....	33
7	Bilagor.....	37
7.1	Intervjuguide rådgivare.....	37
7.2	Intervjuguide banker.....	38

Förkortningar

Å&H – Åkerblom och Hansson

HIR – Hushållningssällskapets Individuella Rådgivning

LRF – Lantbrukarnas riksförbund

SLU – Sveriges Lantbruksuniversitet

Etc – Etcetera (och så vidare)

1. Inledning

1.1 Bakgrund

År 2020 visade Jordbruksverket att ca en tredjedel av alla lantbruksföretagare var över 65 år, samtidigt sjönk antalet lantbrukare som är mellan 35 och 54 år. Jordbruksverket har sett en liten ökning på andelen lantbrukare som är yngre än 35 år, den gruppen har gått från 5 % till 6 % (Jordbruksverket 2021). Detta är en indikator på att Sverige har en åldrande lantbruksskär, där de yngre generationerna skall börja ta över. Liknande trend ses i hela Europa, där 33,5 % av lantbrukarna är över 65 år medan enbart 7,5 % av lantbrukarna är under 35 år, vilket anses vara ett starkt hot för överlevnaden av europeiska lantbruksföretag (Korzenszky2019). Generationsskifte, eller försäljning av sin verksamhet står alltså för dörren för många lantbruksföretagare.

Antalet gårdar i Europa har minskat kontinuerligt sedan 1970, denna minskning ökade sedan betydande efter år 2000. Mellan 2000 och 2010 reducerades gårdarna med drygt en femtedel (EU, 2014). Samtidigt som gårdarna blir allt färre blir de även större, vilket bidrar till att jordbrukslandskapet förändras (Joosse, S, Gruppström, A 2017). År 2010 var 92% av de svenska gårdarna familj jordbruk (EU, 2014), men det finns en uppåtgående trend att överlåta jordbruk till icke-familjemedlemmar i takt med förändringen i jordbrukslandskapet (Joosse, S, Gruppström, A 2017). Därför är det viktigt att belysa både möjligheterna för ägarskifte inom familjen och utom.

Alla ägarskiften är unika och det finns sällan en självklar väg att gå. Det finns olika aspekter som påverkar ägarskifte som tex produktionsinriktning och relationer. Att genomföra ett ägarskifte är inte minst en stor mental process och det finns flera olika varianter och skraddarsydda lösningar för att varje övertag ska bli så bra så möjligt (LRF – podden 2014). När det talas om generationsskifte syftar det ofta åt att skifta över ägandeskapet av fastigheten och verksamheten till den yngre generationen inom familjen. Det är ofta en känslös process, där en lantbrukare skall lämna över sitt livsverk åt någon annan och kanske handlar det många gånger också om att flytta från gården. Till följd av bland annat detta skjuts generationsskifte ofta fram, vilket medför att de ofta får genomföras mer skyndsamt när lantbrukaren hunnit bli lite äldre vilket kan bli mycket jobbigt (Söderberg & Partners 2019). Samtidigt som generationsskiftet är en känslös process för lantbrukaren, menar bland annat LRF Ungdomen på att dyra ägarskiften kanske stoppar unga från att kunna köpa/ta över lantbruk, vilket också är en anledning till att generationsskiften skjuts fram. Priserna per hektar åkermark och betesmark har ökat med 114 % respektive 123 % sedan 2010 (Odmärk 2018; Jordbruksverket 2020). En undersökning som gjordes av LRF Ungdomen tillsammans med Länsförsäkringar Skåne visade på att var fjärde ung lantbrukare, mellan åldrarna 16 och 36 år, menade på att det behövdes över 5 000 000 kronor i startkapital för att ta över en gård (Schubert 2018).

Med höga kapitalinsatser och en stor andel åldrande lantbrukare kan det funderas över om det traditionella sättet att utföra generationsskifte på i Sverige, har en långvarig framtid (Joosse & Grubbström 2017) eller det måste hittas nya, innovativa lösningar till generationsskifte. Finns det en tillräckligt stor åldersgrupp med unga lantbrukare att ta över från den äldre

generationen, eller måste lantbrukare vända sig mot personer utan lantbruksbakgrund som vill ta över? Hur kan generationsskifte då ske? Det finns andra typer av generationsskifte än att skifta över ägandeskapet till en yngre person i familjen, vilka är av högsta relevans, trots detta diskuteras de väldigt lite eller inte alls i Sverige. Varför diskuteras inte andra överlåtelseformer mer i Sverige? Finns det några exempelvis juridiska eller ekonomiska hinder för lantbrukare som står inför ett generationsskifte, som gör att följande överlåtelseformer inte är vanligare?

- Kooperativa ägande - minst tre personer som driver lantbruk tillsammans, vanligast förekommande bolagsformen för kooperativ är en ekonomisk förening.
- Share-farming - utomstående part köper gradvis upp inkråmet på gården, speciella avtal med vinstfördelning mellan share-farmer och lantbrukare.
- Delägarskap - ett gemensamt driftbolag bildas, där en utomstående part gradvis köper sig in i det gemensamma företaget.

Beror det på motvilja? Kanske finns det kulturskillnader som gör att det inte fungerar överallt. Eller finns det en bristande kunskap hos de rådgivare som håller på med generationsskifte?

1.2 Syfte

I detta arbete är målet att till en början kartlägga vad de vanligaste sätten att generationsskifta på är i Sverige, samt vad det finns för alternativa överlåtelseformer för generationsskifte. På så vis samlas en stor mängd information om olika sätt att generationsskifta på i ett arbete. Detta ska i framtiden kunna vara ett stöd eller inspiration för såväl rådgivare som lantbrukare, som står inför att generationsskifta. Syftet med detta arbete är vidare, efter kartläggningen, att försöka bilda en förståelse kring varför de alternativa sätten att generationsskifta på inte sker till en större grad i Sverige – fast det finns gårdsägare som saknar övertagare och unga lantbrukare som vill driva en egen verksamhet. Målet är sålunda att undersöka om det kan finnas ett kunskapsgap hos rådgivarna som arbetar med generationsskiften, vidare försöka bilda förståelse kring ifall det skulle kunna finnas exempelvis juridiska eller ekonomiska hinder för att genomföra alternativa överlåtelseformer för generationsskifte i Sverige.

1.3 Avgränsningar

Studien kommer endast innehålla intervjuer med rådgivare/konsulter som innehar erfarenhet av generationsskiften i lantbruksbranschen samt relevanta, lantbruksnära banker. Inga intervjuer kommer göras med lantbrukare eller andra företagare. Då arrende av mark och fastighet inte är ett direkt sätt att generationsskifta på kommer intervjuerna inte inkludera frågor kring just arrende. Däremot är arrende väldigt vanligt förekommande i processen för överlåtande och därför kommer det finnas med i det teoretiska ramverket.

2. Metod

Genom att först beskriva och bilda förståelse om vilka olika typer av överlåtelseformer det finns inom lantbruksföretag i Sverige idag, kommer intervjuer sedan hållas med rådgivare och banker som genomför generationsskiftet för lantbrukare. Intervjuerna skall bilda förståelse om varför vissa typer av generationsskifte inte sker i Sverige, finns kunskapen om dessa eller finns det andra hinder till varför de inte sker?

Studien bygger på ett teoretiskt ramverk samt kvalitativa semistrukturerade intervjuer som genomförts via personliga träffar eller teamsmöten. Intervjuerna skulle bidra till klarhet om varför överlåtelseformer inom lantbruk som inte genomförs på de traditionella sätten är ovanliga i Sverige. Intervjuerna har gjorts med personer i olika företag som jobbar nära branschen och med erfarenhet av generationsskifte. Totalt genomfördes sex intervjuer där tre skedde genom personlig träff och tre skedde över teamsmöten. Hälften av de intervjuade var kvinnor och hälften var män.

2.1 Kvalitativ metod

En kvalitativ metod används vid fördjupning i ett ämne när studien vill fånga upp exempelvis intryck, åsikter och synpunkter till skillnad från en kvantitativ som snarare syftar till att samla in en stor mängd data i ämnet och mäter informationen i stället för att beskriva den. Enkäter som skickas ut till många är ett exempel på kvantitativ datainsamling medan intervjuer med ett fåtal personer är exempel på kvalitativ datainsamling (Klingberg & Hallberg 2021). Den kvalitativa metoden används när det finns för lite kunskap i ämnet för att kunna formulera frågor med färdiga svarsalternativ. Det finns mycket information kring frågan om generationsskifte, men det finns samtidigt inte något rätt eller fel i hur det ska ske då alla överlåtelseformer är skraddarsydda lösningar som är anpassade för företaget och individerna. Det finns heller inte något gjutet svar om varför överlåtelseformer som share-farming, kooperativt drivande och delägarskap är sällsynt i Sverige, däremot så finns det hypoteser, värderingar och åsikter och dessa kan fångas upp vid en kvalitativ metod.

För att få en djupare förståelse i ämnet har en kvalitativ metod använts, på så vis fångas kunskap, erfarenheter, uppfattningar och åsikter upp från både rådgivare, revisorer och banktjänstemän som arbetar med generationsskifte nära lantbrukssektorn.

2.2 Semistrukturerad intervju

När intervjuerna är semistrukturerade finns ett förutbestämt frågeformulär (en intervjuguide) och alla kandidater som blir intervjuade får samma huvudfrågor. Även om huvudfrågorna är samma finns det utrymme att anpassa följdfrågor efter hur kandidaterna svarar och lägga till frågor beroende på hur svaren och diskussionen löper. Fördelen med en semistrukturerad intervju är att trots att det finns en förutbestämd struktur, kan intervjun anpassas efter kandidaten. En nackdel kan vara att det är lätt att komma in på sidospår som i slutändan blir irrelevanta för undersökningen (Klingberg & Hallberg 2021). I denna studie har det utformats separata intervjuguider till banker respektive rådgivare då dessa två inte har samma ställning

och kunskap i frågan. Genomförandet av intervjuerna gjordes genom att en och samma person ställde frågor till alla och en person gjorde anteckningar, detta för att alla intervjuer skulle bli så lika så möjligt. Tre av intervjuerna gjordes via teams-möten och tre gjordes genom personliga träffar. Om svaren kan ha påverkats beroende på om intervjuerna gjorts genom teams- respektive personligt möte är oklart.

2.3 Urval

Företagen som är representerade av intervjupersoner i studien, är samtliga starkt anknutna till lantbrukssektorn. När en studie har som syfte att undersöka en fråga i lantbruksbranschen kan det anses vara lämpligt att välja ut företag som ligger när branschen, vilket är varför dessa företag valdes. Googling av "lantbruk rådgivning" föreslår bland annat Ludvig & Co och Hushållningssällskapet. Personerna som valdes ut från respektive företag, valdes ut genom att undersöka vilka personer som arbetade med just generationsskiftesfrågor på företagen. I vissa fall fanns denna information på företagets hemsidor eller i andra fall blev personerna tilldelade av företagen beroende på vem de ansåg vara bäst lämpad för att svara på frågorna. Kontakten med dessa personer togs via telefonsamtal eller mejlkontakt. Utöver rådgivningsföretagen valdes dessutom två personer från två olika banker ut. Att få med bankers åsikter var relevant eftersom förvärv av lantbruksfastigheter innebär höga kapitalinsatser och spelar stor roll i överlåtande av gårdar. För att välja ut vilka banker som var lämpliga googlades "lantbruk bank", varpå bankerna nedan föreslogs.

De tillfrågade är sex personer från fem olika företag, tre kvinnor och tre män. Lantbrukarnas riksförbund (LRF) blev tillfrågade att delta i studien men, de valde att avstå. Anledningen till att LRF blev tillfrågade var för att det är en stor organisation med många medlemmar aktiva inom lantbruk. Skälet till att LRF avstod var för att de hänvisade all rådgivning vidare till Ludvig & Co. Detta är också anledningen till att två personer intervjuades på Ludvig & Co – LRF rekommenderade nämligen en person på detta företag. De rådgivningsföretag och banker som deltagit i intervjun är följande:

Ludvig & Co

Ludvig & Co var ett naturligt val då det är Sveriges största rådgivningsföretag och har kompetens inom ekonomi, fastighetsförmedling, juridik, skatt och affärsrådgivning. På Ludvig & Co finns auktoriserade generationsskiftesrådgivare och företaget ägs till 25 % av Lantbrukarnas riksförbund (Ludvig & Co u.å.). Under resultatkapitlet finns det två intervjuade från Ludvig & Co, dessa benämns om "Intervjuperson 1" och "Intervjuperson 2".

Åkerblom & Hansson

Detta företag är ett ekonomi- och skatterådgivningsföretag. Företaget har två kontor, båda belägna i Skåne - ett i Kyrkheddinge och ett i Hammenhög. Åkerblom & Hansson har bred kompetens och många års erfarenhet, de kallar sig själva för "ditt lokala rådgivningsföretag" (Åkerblom & Hansson u.å.). Att tillfråga ett mindre företag var relevant för att få en bred uppfattning om vad rådgivarna har för kompetens.

Hushållningssällskapet

Hushållningssällskapet erbjuder en mängd olika rådgivningstjänster och även utbildningar inom de gröna näringarna. De har jurister som är specialister på juridik inom lantbruks- och skogsföretag (Hushållningssällskapet u.å.).

2.4 Datainsamling

Kvalitativa intervjuer har genomförts med rådgivare, revisorer och banktjänstemän. Både kvinnor och män har intervjuats och dessa har varit i blandade åldrar. Det fanns två olika intervjuguider – en för rådgivare och revisorer och en för banker. Respondenterna fick inte ta del av frågorna före intervjutillfällena eftersom studiens syfte var att utreda om det finns ett kunskapsgap. Om frågorna skulle delats ut i förhand skulle respondenterna kunnat läsa på innan. Frågorna som ställts har varit öppna så att respondenterna har kunnat reflektera över olika situationer.

Majoriteten av intervjuerna har spelats in med godkännande från respondenterna. Detta för att undvika att information missas eller uteblivit. Varje intervju tog ca en timme att genomföra.

2.5 Bearbetning och analys

För att bearbeta och analysera det empiriska materialet har en abduktiv ansats använts. Empiriskt material innebär att informationen från intervjuerna är grundade på erfarenheter i stället för teorier (Ceder 2020). Att analysera med en abduktiv ansats innebär i korthet att kombinera teorier och erfarenheter. Abduktiv är en blandning mellan induktiv och deduktiv. Induktiv genererar bara teorier och begrepp och deduktiv bygger på hypoteser och erfarenhet. Alltså används den abduktiva ansatsen i detta arbete eftersom det teoretiska ramverket i kapitel tre kombineras med empiriskt material från intervjuerna i kapitel fyra (Klingberg & Hallberg 2021).

2.6 Metodkritik

Nackdelar med en kvalitativ undersökning är att den i regel endast innefattar ett fåtal personers delaktighet. Urvalet blir litet och det finns inget krav för hur många personer som måste intervjuas. Undersökningen kan fortfarande ge en mycket ingående och detaljerad förklaring, men det kan bara vara beskrivande och det är ofta svårt att dra slutsatser efter den (Klingberg & Hallberg 2021). För att utveckla studien skulle den kunna kompletteras med en kvantitativ metod som görs utifrån den kvalitativa, exempelvis en enkät. Då skulle den kvalitativa delen beskrivit studien och den kvantitativa skulle mätt en större mängd data och därigenom kunde mer trovärdiga slutsatser dragits.

I denna studie valdes sex personer ut från fem olika företag för att få en så övergripande spridning så möjligt.

3. Teoretiskt ramverk

Det teoretiska ramverket är uppdelat i tre delar. Inledningsvis kommer en begreppsförklaring. Generationsskifte är en process som innefattar mycket juridik. För att bilda sig en god förståelse för generationsskifte och dess juridiska processer, finns det ett antal begrepp som är viktiga att förstå. Dessa begrepp listas och förklaras i den första delen av det teoretiska ramverket. Anledningen till att just dessa begrepp valts ut, är för att läsaren skall få övergriplig förståelse för uppsatsens innehåll oavsett vilken förkunskap om ett generationsskiftes juridiska processer läsaren besitter. Den andra delen av det teoretiska ramverket är en förklaring av olika bolagsformer. Dessa bolagsformer har valts ut på grund av att det är vanligt med dessa former i lantbruksföretag. Läsaren skall sålunda kunna bilda sig en förståelse för de olika bolagsformerna, för att sedan lättare förstå resonemang i resultat och diskussionskapitlen. Följt av förklaringen till de olika bolagsformerna, kommer ingående beskrivningar på olika sätt att generationsskifta på. Såväl traditionella som alternativa sätt beskrivs, läsaren kan sålunda få en god uppfattning om olika sätt att överlåta en gård på, samt lättare förstå resonemang och jämförelser i resultat och diskussionskapitlen.

3.1 Begreppsförklaring

Taxeringsvärde

Taxeringsvärdet är värdet på en fastighet som bestäms utifrån dess skick och tillgångar samt med hänsyn till vad liknande fastigheter inom samma begränsade geografiska område sålts för (detta område kallas värdeområde). Taxeringsvärdet ska vara minst 75% av det förmodade marknadsvärdet på fastigheter (Skatteverket u.å.).

Gåva mot vederlag

Gåva mot vederlag innebär att en fastighet säljs för en summa pengar. Beloppet skall inte överskrida taxeringsvärdet om det skall räknas som en gåva (Juristkompaniet u.å.). För att köpet ska räknas som gåva måste det bland annat finnas en gåvoavsikt (Lundén 2019).

Kapitalvinstskatt

Om en fastighet säljs för en summa som är lika stor eller överskrider fastighetens taxeringsvärde, anses detta vara ett köp och vinsten skall då kapitalvinstbeskattas av säljaren. Kapitalvinsten räknas ut genom att subtrahera omkostnadsbeloppet (anskaffningsvärdet plus eventuella förbättringskostnader) från köpeskillingen (Lundén 2020). Om fastigheten historiskt sett överlåtit genom gåva eller arv, används den före detta ägarens anskaffningsvärde. I de fall där anskaffningsvärdet skulle vara äldre än 1 januari 1952, används ett anskaffningsvärde som räknas ut genom att ta 1952 års taxeringsvärde multiplicerat med 1,5 (SKV 313).

När kapitalvinsten är uträknad, beskattas denna på olika sätt beroende på vad för typ av fastighet det handlar om. För näringsfastigheter gäller att om köpet är vinstgenererande, skall kapitalvinsten beskattas till 90 %, vid en förlust är 63 % av kapitalförlusten avdragsgill. Vinsten beskattas med 27 % för näringsfastigheter (SKV 313).

Stämpelskatt

Stämpelskatt är en skattekostnad på köp av fastighet eller tomträtt. Stämpelskatten är för privatpersoner, bostadsrättsförening och kommuner 1,5 % och för juridiska personer 4,25 % (Lantmäteriet u.å.). Stämpelskatten räknas på det högsta taxeringsvärdet och betalningen. Vid överlåtelse genom gåva behövs ingen stämpelskatt betalas, under förutsättningen att vederlaget för gåvan ej överstiger 85% av taxeringsvärdet för föregående år. Det måste även finnas en gåvoavsikt hos säljaren för att inte behöva betala stämpelskatten (Lundén 2019).

Arvslott och laglott

Arvslotten utgörs av all kvarlåtenskap en person lämnar efter sig när hen avlider. Om det saknas ett testamente har personens bröstarvingar (barn, barnbarn, etc.) rätt att ärva 100 % av arvslotten. Har personen dock i förhand bestämt att arvslotten inte skall gå oavkortat till bröstarvingarna, utgörs 50 % av arvslotten av en laglott som personen inte får disponera fritt över (Lavendla u.å.). Bröstarvingarna har alltid rätt till sin laglott, vilken alltid är hälften av arvslotten (SFS 1958:637).

Juridisk person

En juridisk person är ett företag eller verksamhet som har samma juridiska rättigheter som en fysisk person. Företagsformerna aktiebolag, ekonomisk förening samt handelsbolag är alla juridiska personer. En juridisk person kan precis som en fysisk person bli ställd inför domstol, ingå i avtal eller ha skulder (Fortnox u.å.). Enligt jordförvärvslagen får en juridisk person inte äga fast egendom (jord), vilket dock i somliga fall regleras med ett förvärvstillstånd. (SFS 1979:230; SFS 1970:994)

3.2 Bolagsformer

3.2.1 Enskild firma

Enskild näringsidkare eller enskild firma är närmare besett inte en företagsform, utan kan i stället anses vara en näringsverksamhet som en enskild person bedriver (Lundén 2020). Ekonomin i en enskild firma är en direkt förlängning av privatpersonens egen ekonomi (Lundén 2013). En enskild firma är den enklaste och billigaste bolagsformen i Sverige, men innebär också att ägaren personligen ansvarar för företagets alla skulder. Till skillnad från många andra företagsformer som aktiebolag, handelsbolag och ekonomisk förening är en enskild firma inte en juridisk person och har därmed inte heller ett organisationsnummer utan identifierar sig med ägarens personnummer (Tillväxtverket 2022). En enskild näringsverksamhet kräver inget aktiekapital för att starta upp, enbart en registreringsavgift på 1200 kr för att registrera företaget hos bolagsverket (Verksamt 2022a). I en enskild firma går det bra att ha flera verksamhetsgrenar i samma företag, det går också bra att anställa. Det finns i regel inget krav att bolaget måste ha en revisor, men näringsidkaren är skyldig att göra löpande bokföring. Deklarationen görs i samband med näringsidkarens privata inkomstdeklaration (Fortnox 2022a). Enligt statistik från Jordbruksverket är 90% av alla lantbruksföretag enskilda firmor (Jordbruksverket 2020).

Vid övertagande av en fastighet eller en verksamhet som drivs i en enskild firma måste det bildas ett nytt bolag. Eftersom en enskild firma följer en person och organisationsnumret är personens personnummer kan inte bolaget byta ägare hur som helst. Det vanligaste är att ett nytt bolag bildas och det ursprungliga avvecklas eller ligger som vilande om ägaren går bort (Verksamt 2022d).

3.2.2 Aktiebolag

Aktiebolag är den vanligaste bolagsformen i Sverige. Aktiebolaget är en juridisk person, vilket innebär att aktiebolaget i regel inte får äga mark (SFS 1979:230). Ett aktiebolag kan ha antingen en eller flera ägare och till skillnad från en enskild firma är ägarna inte personligen ansvariga för företagets skulder. En ägare i ett aktiebolag riskerar inte att bli av med mer än vad denne har satt in som aktiekapital om företaget skulle gå i konkurs (Fortnox 2021). För att starta ett aktiebolag är kravet att ha minst 25 000 kr i kapitalinsats (publika bolag minst 500 000 kr). I ett aktiebolag skall det finnas en ägare, en styrelse, en VD, ordförande och eller flera firmatecknare. För större bolag är det även krav på att ha en revisor. För privata aktiebolag är VD inget krav, det är det däremot på publika. Beslut som tas gällande styrandet av bolaget sker på bolagsstämman. Ett aktiebolag måste följa de lagar och regler som finns i bolagsordningen samt aktiebolagslagen (Fortnox 2021).

3.2.3 Ekonomisk förening

En ekonomisk förening är en bolagsform som lämpar sig när det är flera fysiska eller juridiska personer som skall bedriva verksamhet tillsammans (Bolagsverket 2021). I en ekonomisk förening bedrivs verksamhet som är till nytta för föreningens medlemmar. Den ekonomiska föreningen startas upp genom att minst tre fysiska eller juridiska personer blir medlemmar, antar en stadgar och tillsätter en styrelse och minst en revisor (Bolagsverket 2021). Det är enkelt att både ta in fler eller minska antalet medlemmar i föreningen (Verksamt 2022a). En medlem betalar en insats som är bestämd i den ekonomiska föreningens stadgar, eventuellt kan dessutom en årlig medlemsavgift betalas. Medlemmarna i den ekonomiska föreningen ansvarar inte för bolagets skulder men, kan däremot förlora insatsen om föreningen går i konkurs. Föreningen skall bedriva någon form av ekonomisk verksamhet och vare sig storlek på denna verksamhet skall en årsredovisning göras. Årsredovisningar för ekonomiska föreningar är offentliga. Föreningens styrelse skall bestå av minst tre personer (Bolagsverket 2021).

Vad som kännetecknar en ekonomisk förening är att alla medlemmar på något sätt deltar i och har ekonomisk nytta av föreningen, det kan antingen vara i form av arbete i föreningen, utnyttjande av föreningens varor eller tjänster, som leverantör till föreningen alternativt investerande medlem där deltagandet enbart innebär betalning av medlemsinsatsen. Medlemskapet i den ekonomiska föreningen är frivilligt och skall vara öppna för alla – i stort sett kan ingen som uppfyller de antagna stadgarnas krav nekas inträde i föreningen (Bolagsverket 2021). En ekonomisk förening är ofta synonym med demokrati och jämställdhet, därför är huvudregeln att varje medlem har en röst (Bolagsverket 2021). Denna röst används för att rösta på föreningsstämman - den ekonomiska föreningens högst beslutande organ. På föreningsstämman röstar föreningens medlemmar om bland annat stadgeändringar, styrelseledamöter etc. Om styrelsen inte kallar till föreningsstämma kan en medlem ansöka om att bolagsverket skall kalla till stämman (Bolagsverket 2022a). Stadgarna i den ekonomiska föreningen finns till som ett slags regelverk för hur föreningen skall drivas,

där skall det bland annat stå med hur stor medlemsinsatsen är, hur vinsten skall fördelas i föreningen samt vad som händer med verksamhetens tillgångar om företaget går i konkurs (Bolagsverket 2022b).

3.2.4 Handelsbolag

Ett handelsbolag ägs av två eller flera personer. Delägarna kan antingen vara fysiska eller juridiska personer. Ett handelsbolag är en juridisk person. Precis som i en enskild firma, men till skillnad från ett aktiebolag, har ägarna i ett handelsbolag personligt och solidariskt ansvar och måste med sin privata ekonomi betala företagets skulder om företaget själv inte kan göra det (Fortnox 2022b). Solidariskt ansvar innebär att fordringsägaren kan kräva en av ägarna på hela skulden och sen måste delägaren själv i sin tur kräva sina kompanjoner att betala sin del (Lundén 2013).

3.3 Generationsskifte – de traditionella sätten

3.3.1 Generationsskifte eller ägarskifte?

När det talas om generationsskifte på lantbruk syftar det ofta åt att ett eller flera barn, alternativt annan släkting till ägaren skall ta över gården, medan det ibland talas om ägarskifte när samma process sker utanför familjen (Lundén 2020). Båda begreppen syftar åt samma sak – att en annan person skall ta över gården efter en äldre generation. Vidare kommer enbart begreppet generationsskifte användas.

När generationsskiftet skall ske kan själva överlåtelsen av gården eller verksamheten ske på olika sätt (Lundén 2020). Vanliga överlåtelseformer är att antingen sälja hela gården till övertagaren (både inom och utom familjen) eller att överlåta gården som en gåva/förskott på arv (Lundén 2020). Det finns andra typer av överlåtelseformer däribland delägarskap, share-farming och kooperativt ägande, vilka kommer att förklaras nedan.

Samtliga överlåtelseformer kommer att exemplifieras med fiktiva personer och siffror. Lantbrukaren och markägaren Andersson, Anderssons barn Kim samt en utomstående part Alex kommer att benämnas i exemplen. Lantbrukaren Andersson bedriver mjölkproduktion i Skåne. Produktionen består av ca 200 djur, 150 hektar mark och diverse ekonomibyggnader som Andersson själv äger. Gårdens taxeringsvärde är 25 000 000 kr. Andersson driver produktionen i en enskild firma.

3.3.2 Överlåtelse via gåva

I Björn Lundéns bok om “Ägarskifte och generationsskifte i företag och lantbruk” (2020), beskriver Lundén olika faktorer som påverkar överlåtelse av en lantbruksverksamhet. Vid ett generationsskifte där gården överlåtes som gåva, finns det en givare - den nuvarande ägaren av gården och en mottagare - den som skall få ta emot gården som gåva (Bertilsson & Skure 2019). Även om gården överlåtes som en gåva utesluter detta inte att mottagaren undkommer

betalning (Lundén 2013), i de fall där gåvomottagaren får erlägga en köpesumma till givaren heter det att gåvan är mot vederlag (Juristkompaniet u.å).

Det finns vissa krav, den så kallade gåvorekvisiten, som måste uppfyllas för att överlåtelsen skall räknas som en gåva. En förmögenhetsöverföring skall göras, vilken på något sätt ska berika mottagaren. Detta innebär att den som får gåvan på något sätt ökar sin förmögenhet medan givarens förmögenhet minskar. Dessutom skall transaktionen göras frivilligt samt att det skall finnas en gåvoavsikt (Lundén 2020). Att givaren har en gåvoavsikt avser att hen har som avseende att berika mottagaren på något sätt, något som kan bli något tvetydligt när gåvan är mot vederlag (Lundén 2020).

Överlåtelse via gåva, eller gåva mot vederlag innebär att mottagaren får köpa gården för en köpeskilling som inte överskrider taxeringsvärdet på gården. Taxeringsvärdet skall vara det värde som gäller för själva överlåtelseåret, om transaktionen sker under 2020 används sålunda taxeringsvärdet som fastställdes 2018. Vidare behöver givaren inte betala någon kapitalvinstskatt för inkomsten om det finns gåvoavsikt, vilket oftast är fallet när gården överlåtes som gåva. Mottagaren tar över alla avskrivningsunderlag från givaren. I vissa fall kan mottagaren få betala en stämpelskatt, om köpeskillingen överstiger 85 % av taxeringsvärdet (Lundén 2020).

Att överlåta gården som gåva är vanligt när det handlar om generationsskifte inom familjen. Det finns dock inget som hindrar givaren från att överlåta gården som gåva om den skall överlåtas till någon utom familjen, en god vän exempelvis. Fastighetsöverlåtelse till en eller flera anställda sker också vanligtvis via en gåva (Lundén 2020). Om gården överlåtes som gåva till ett eller flera barn inom familjen anses detta ofta vara ett förskott på arv, då övertagaren sedan får mindre kvarlåtenskap när föräldern/föräldrarna avlider. Vill ägaren specifikt att överlåtelsen inte skall klassas som ett förskott på arv, måste denne specificera detta i gåvobrevet eller testamentet. Förskott på arv är främst aktuellt när generationsskiftet handlar om att en bröstarvinge mottar gården som gåva (Lundén 2020).

Vid överlåtelse via gåva kan givaren ställa olika krav i gåvoavtalet. Sådana krav skulle kunna vara att givaren vill att fastigheten skall vara enskild egendom, att givaren skall kunna utnyttja fastigheten efter överlåtelsen, att fastigheten inte får pantsättas etc. (Lundén 2020).

Exempel

Anderssons barn Kim har visat ett stort intresse för mjölkproduktionen hemma. Andersson och Kim är överens om att Kim skall ta över och bedriva produktionen vidare. De påbörjar diskussionen om skifte i god tid, men Kim är fortfarande ung (25 år) och har inte arbetat upp något större eget kapital. För Andersson är det viktigt att verksamheten drivs vidare och Anderssons önskan är inte att skuldsätta Kim och vill därför sälja gården till Kim för ett förmånligt pris. Gården, som har funnits i familjen Andersson i många generationer har dessutom överlåtit som gåva historiskt sett och Andersson tänker då dessutom att överlåtelse som gåva till Kim gör att Andersson själv slipper att betala en hög kapitalvinstskatt. Andersson har en del skulder och måste dessutom tänka på de andra barnen, att om Kim får ta över gården till ett förmånligt pris behöver Andersson medel att ersätta syskonen med. Andersson vet att taxeringsvärdet på gården är 25 miljoner och bestämmer sig således för att överlåta gården som gåva mot vederlag - där Kim får ta över Anderssons skulder. Andersson som har låg pension och dessutom behöver kompensera syskonen behöver fortfarande ha

något betalt för gården. Med hjälp av en generationsskiftare kan de räkna ut och komma överens om en summa. Kim kommer mest sannolikt behöva ta ett lån från banken och betala Andersson med dessa pengar. Dessa pengar kan Andersson sedan använda för att kompensera syskonen med och det blir dessutom Andersson pension. Andersson ställer också krav att resterande barn ska få bo på gården under somrarna och att i det fall som Kim gifter sig, skall gården vara Kims enskilda egendom.

3.3.3 Överlåtelse via köp

Vid generationsskifte när någon utomstående familjen är övertagare är det vanligast att överlåtelsen sker via köp (Lundén 2020). Om vederlaget är minst lika stort eller större än taxeringsvärdet och det inte heller finns en gåvoavsikt, sker fastighetsöverlåtelsen i stället via köp. Säljaren får betala skatt på kapitalvinsten. Köparen får betala stämpelskatt. Till skillnad från fastighetsöverlåtelse via gåva, är det vid fastighetsöverlåtelse via köp mycket svårt för säljaren att ställa några krav på hur fastigheten får förvaltas eller säljas vidare (Lundén 2020). Övertagaren kommer dessutom att få nya skattemässiga värden och tar inte över dessa på samma sätt som vid överlåtelse via gåva.

Exempel

Andersson börjar bli till åren och vill gå i pension. Dessvärre har inget av barnen visat något intresse för att ta över gården och dess produktion. Andersson bestämmer sig sålunda för att sälja gården till en extern part - Alex. Gården värderas och läggs ut på den öppna marknaden för 33 miljoner. Alex lyckas finansiera sitt köp genom lån från banken och hjälp från sina föräldrar. Andersson får betala en kapitalvinstskatt medan Alex får ett nytt anskaffningsvärde och nya skattemässiga värden på fastigheten.

3.4 Generationsskifte – alternativa sätt

3.4.1 Share-farming

Share-farming kommer ursprungligen från Nya Zeeland och är i dagsläget ovanligt i Sverige (LRF 2014). Sammanfattningsvis handlar share-farming om att en markägare och en extern part driver varsitt företag i symbios med varandra på markägarens fastighet (Revenue 2021). share-farming är inte att förväxlas med delägarskap.

Share-farming fungerar på ett sådant sätt att en markägare (vidare benämnt lantbrukare) hittar en extern part (vidare benämnt share-farmer) som är intresserad av att ta över och driva en lantbruksfastighet, share-farmern kan vara en anställd på gården eller någon helt utifrån. Det är av stor vikt att share-farmern som ska komma in är kompatibel med lantbrukaren och det måste finnas en stor tillit mellan parterna (Teagasc 2010a). Lantbrukaren i fråga skulle kunna vara en person som inte har några arvingar som vill driva verksamheten vidare men, det skulle också kunna vara en markägare som inte bedriver ett aktivt lantbruk i dagsläget men, som ser potential för marken denne äger. Share-farmern skulle kunna vara en ung person som söker ett

lantbruksföretag att driva eller starta upp men, som inte har tillräckligt stort kapital eller kunskap för att investera och starta upp en produktion.

När lantbrukaren har hittat share-farmern, skall ett avtal tas fram. Ett share-farmingavtal kan formas helt utefter förutsättningar och personer inblandade (Beef+Lamb New Zealand, u.å.). I avtalet är det viktigt att lantbrukaren är tydlig med hur mycket mark som ingår i avtalet (Teagasc 2010a), kanske skall inte all mark ingå. Det skall också framgå hur stort lagret är för tillfället och vad det är värt. Finns det exempelvis spannmål som lagras, hur ska det delas upp? Vilka maskiner behövs och vilken part ska stå för dessa (Teagasc 2010a)? Kanske äger lantbrukaren vissa maskiner men, share-farmern kan också bidra med dessa från sitt håll. Om det finns en djurbesättning skall dessa tydligt listas upp i avtalet. Även kostnader för diverse insatsvaror skall identifieras (Teagasc 2010a).

En vanlig avtalstyp är att lantbrukaren fortsätter inneha den fasta egendomen (mark, byggnader, etc). I vissa fall kan lantbrukaren även stå för kostnaden för insatsvaror så som utsäde, gödning och sprutmedel, i andra fall delas denna kostnad mellan parterna eller står share-farmern helt för dessa. Share-farmern står i stället kanske för vissa maskiner och dess kostnader, djurkapital och dess kostnader samt arbetsinsatserna (Coulter Legal u.å.). Det finns inga regler för hur ett avtal ska se ut, gemensamt för alla är dock att lantbrukaren inte får ta ut en arrendeavgift för marken, samt att share-farmern inte får betalt för sitt arbete (Revenue 2021). Finns det djur på gården, handlar share-farmingavtal ofta om att share-farmern köper hela eller delar av djurkapitalet, och binder sedan ett eget kapital i dessa som med tiden växer sig större. När kapitalet är tillräckligt stort kan share-farmern köpa in sig i markägarens fastighet delvis eller helt (LRF 2014). När det kommer till vinstfördelning i share-farmeravtal finns det ingen standard men, i många källor benämns det som vanligt att vinsten delas 50/50 mellan lantbrukare och share-farmer (Coulter Legal, u.å; Beef+Lamb New Zealand, u.å). Detta är också något som skall vara överenskommet om i avtalet och kan komma att behöva förhandlas om efter hand. Med tanke på att share-farming innebär att vardera parten bedriver varsitt företag, skall båda parterna själva ansvara för kostnader, fakturor etc. kopplade till dess företag i den mån det går, och i förhållande till vad avtalet säger. Det är själva vinsten som vanligtvis delas 50/50, dvs. i en mjölkproduktion kommer vinsten på mjölken delas lika mellan lantbrukare och share-farmer även om share-farmern äger mjölkorna.

Exempel

Andersson börjar bli till åldern och tänker på att det är dags att gå i pension. Kim och syskonen är inte intresserade av att överta produktionen, på sin höjd kan de tänka sig att förvalta fastigheten, vilket innebär att de kommer att lägga ner mjölkproduktionen och arrendera ut marken. Andersson ser gärna att produktionen får leva vidare och är öppen för att hitta en extern part som kan ta över. Andersson letar med ljus och låga efter denna person och får sedan veta att Alex i grannbyn har ett gott djuröga och är mycket intresserad av att driva ett eget lantbruk. Andersson tillfrågade Alex om hen kan tänka sig att bli share-farmer, vilket Alex efter noggrant övervägande tackade ja till. Andersson och Alex tar hjälp av en generationsskiftes rådgivare och skriver ett noggrant avtal - vad ska ingå, vem ska stå för vilka kostnader, hur ska vinstfördelningen se ut, etc. Alex startar sin egen enskilda firma och köper upp 50 % av djurkapitalet till en början. I avtalet bestämmer de att Alex skall sköta driften på gården, Andersson börjar bli gammal och går ner i arbetstimmar, samtidigt som hen finns kvar som en hjälpande hand för Alex. Mjölkpriset och slaktpriset är bra och Alex bygger så småningom upp ett kapital som gör att hen kan investera mer och köpa upp mer av

Anderssons inkråm. Alex har nu dessutom blivit alltmer säker i driften av gården, så efter tre års tid och en vinstfördelning på 50/50 omförhandlar Alex och Andersson avtalet. Kanske blir vinstdelningen annorlunda denna gång och Alex går till banken för att låna pengar och investera i lite av Anderssons mark. Målet är att Alex inom en framtid ska kunna köpa ut all fast egendom och allt inkråm på gården, till sist kan Andersson avveckla sin enskilda firma.

3.4.2 Kooperativ

I tidningen Husdjur skrevs den 8:e mars en artikel som hette ”sex vägar till generationsskifte”. Där beskrevs ett av sätten att generationsskifta på som att gården och verksamheten kunde drivas vidare av personalen som arbetar där. I artikeln benämns detta som ett personalkooperativ (Nälsén 2022). Det finns olika typer av kooperativ, bland annat personalkooperativ, men det finns också exempelvis brukarkooperativ eller producentkooperativ. De flesta kooperativ i Sverige drivs idag i form av en ekonomisk förening, då den ekonomiska föreningen möjliggör det för samtliga medlemmar att ha inflytande över hur företaget bedrivs. Det är dessutom lätt för medlemmar att gå med eller gå ur föreningen (Verksamt 2022b). Det finns inget som tvingar personalkooperativet att driva företaget i en ekonomisk förening men, förslagsvis kan detta vara lämpligast med tanke på ovanstående. Personalen som bestämmer sig för att ta över gården kan då teckna en ekonomisk förening hos Bolagsverket, de behöver vara minst tre personer. Det behövs också antas en stadgar för föreningen, vilken kommer bestämma bland annat hur stor medlemsinsatsen är samt hur vinsten skall fördelas (Bolagsverket 2022b). Medlemmarna i den ekonomiska föreningen kan antingen arbeta i företaget, eller vara en så kallad investerande medlem (Bolagsverket 2021).

Vad som bör anses positivt med personalkooperativet är att det är flera personer (minst tre) som delar på alla risker och svårigheter (Verksamt 2022b) som kan uppstå i ett lantbruk. Det finns vissa principer som präglar ett kooperativ, vilka också kan anses vara fördelaktiga för denna lösning. Medlemmarna skall på ett rättvist sätt bidra med kapital till kooperativet och hur detta kapital sedan skall förvaltas i företaget bestäms genom röstning - kooperativ präglas av demokrati (Verksamt 2022c). Köp av lantbruksfastigheter innebär i regel höga kapitalinsatser vid start (Johnson 2021), vilket kooperativets medlemmar delar på och hjälps åt med. Drivandet och medlemmarna blir likställda, det är sålunda ingen medlem som kan mena på att hans röst väger tyngre genom att hen investerat mer. Det bör också anses vara positivt att det blir ett stort utbyte av kompetens och erfarenheter i personalkooperativet (Verksamt 2022b), framför allt med ett starkt arbetslag som arbetat tillsammans på gården innan. Även för personalkooperativet torde ett kompanjonavtal upprättas, i detta kan det bestämmas vem som utför vissa arbetsuppgifter, hur finansiering skall lösas, hur beslut skall tas och så vidare (Verksamt 2022b).

Exempel

Andersson börjar bli till åren och känner att det är dags att hitta någon som vill ta över produktionen. Kim och syskonen är inte intresserade av mjölkkor, men, kan tänka sig att förvalta fastigheten. Andersson har under flera år haft ett arbetslag på sex personer - två som har jobbat ute på gården som maskinförare, två som har jobbat inne i stallet som djurskötare och två som har varit deltidsanställda och jobbat en del helger vid behov. Andersson berättar uppgivet för arbetslaget att inga av barnen vill driva mjölkproduktionen vidare, varpå de anställda menar på att de gärna vill. De anställda startar därför en ekonomisk förening där de går in med en medlemsinsats och ska driva vidare verksamheten i ett kooperativ. Den

ekonomiska föreningen är en juridisk person och ansöker därför om lån antingen hos en bank, eller kanske någon av de anställda har ett kapital som de kan låna ut till den ekonomiska föreningen. Den ekonomiska föreningen får inte äga någon fast egendom själv men, Andersson fortsätter äga marken och har kommit överens med Kim att hen ska få marken som förskott på arv med förutsättningen att Kim fortsätter arrendera ut marken till den ekonomiska föreningen.

3.4.3 Delägarskap

Om gårdsägaren/ägarna saknar barn som kan eller vill ta över verksamheten skulle denne kunna ingå ett delägarskap med en utomstående part. Delägarskap är ett bra sätt för en äldre generation att minska ner på antalet arbetstimmar samtidigt som det frigör möjligheter för unga, lantbruksintresserade att gradvis ta över gården (LRF 2014). Den utomstående parten kan exempelvis vara en anställd i företaget (Lundén 2020). Ett vanligt sätt att driva verksamheten på är att de två olika parterna, gårdsägaren och den utomstående parten, bildar ett gemensamt driftsbolag där de olika resurserna som finns i företaget samordnas (LRF 2014). Vid dessa typer av lösningar bör lämpligen ett kompanjonavtal, ibland benämnt aktieägaravtal, tecknas för att bestämma hur arbetsrutiner, arbetstider och ansvarsfördelning skall se ut (Ludvig & Co u.å.). I Jordbruksaktuellt skrev Emma Sonesson den 9: onde april 2022 om denna typ av generationsskifte. På Evertsholm utanför Söderköpinge har en gårdsägare gradvis låtit en före detta praktikant vidare anställd köpa in sig i företaget. Gårdsägarna startade upp ett nytt aktiebolag som köpte upp alla inventarier och resurser av det gamla företaget. I aktiebolaget äger i dagsläget den utomstående parten 52 %, vidare är framtidsplanen att denna person skall köpa upp aktiebolaget helt. Den före detta praktikanten, vidare anställd, fick dessutom låna pengar av det gamla bolaget för att finansiera köpet. Marken och fastigheterna ägs privat av de två gårdsägarna, vilket aktiebolaget arrenderar. (Sonesson 2022).

Exempel

Andersson börjar bli till åren och vill hitta en övertagare till gården. Kim och de andra syskonen är inte något värst intresserade, men Kim har en god vän - Alex, vars största dröm är att driva ett lantbruk. Alex har växt upp nära familjen Andersson och ofta hjälpt till på gården, några somrar har hen sommarjobbat där. Andersson föreslår för Alex att hen skulle kunna ta över gården vilket Alex mycket gärna vill. Alex har inte själv något stort kapital och saknar en del kunskap om företagande. Andersson och Alex kommer på att det bästa hade varit om Alex gradvis kan köpa sig in i gården. Andersson startar därför ett aktiebolag. Aktiebolaget som är en juridisk person får köpa upp all lös egendom ur Anderssons enskilda firma. Aktiebolaget får dessutom arrendera marken av Andersson. Andersson och Alex skriver ett aktieägaravtal som reglerar hur mycket de olika parterna ska arbeta i företaget, vem som ansvarar för vad, etc. Alex söker lån hos banken och får hjälp sålunda hjälp att finansiera köp av aktier i det nystartade aktiebolaget. I avtalet har Andersson och Alex skrivit under på att andelen ägda aktier också motsvarar hur stor del av vinsten personen får vid aktieutdelning. Till en början äger kanske Andersson 90 % av bolaget, men, Alex tjänar pengar kontinuerligt och kan sålunda investera långsamt i bolaget tills hen till slut äger bolaget själv.

3.4.4 Arrende och skötselavtal

Arrende betyder överlåtande av nyttjanderätten av jord mot ersättning. I jordabalken finns fyra olika arrendeformer: lägenhetsarrende, jordbruksarrende, anläggningsarrende och bostadsarrende, där jordbruksarrendet är den mest utvecklade formen (Nationalencyklopedin u.å.). Jordbruksarrende innebär att en jordägare tillåter en arrendator att nyttja marken för jordbruksändamål mot en årlig, fast avgift. En arrendator har i regel besittningsskydd vilket innebär att denne har rätt att förlänga arrendet när avtalstiden går ut. Vad jordägaren respektive arrendatorn har för rättigheter kan variera och detta ska alltid framgå i det skriftliga arrendeavtalet. Vid alla typer av arrende måste det alltid finnas ett skriftligt avtal och det måste alltid finnas en arrendeavgift (Lundén u.å.). Jordbruksarrende finns i två former: gårdsarrende och sidoarrende där respektive avtal skiljer sig åt (Nationalencyklopedin u.å.). Vid jordbruksarrende där avtalstiden är minst ett år måste det sägas upp senast ett år före arrendeperiodens slut annars förlöper det automatisk. Är avtalstiden fem år och arrendatorn vill säga upp arrendet måste denne alltså göra detta senast fyra år från periodens start. Om det inte görs kommer arrendet per automatik förlängas ytterligare fem år (Lundén u.å.).

Gårdsarrende

För ett gårdsarrende arrenderas inte bara marken utan det ingår även bostad till arrendatorn. Även om arrendatorn väljer att inte bo i bostadshuset klassas arrendet som ett gårdsarrende då det finns ett bostadshus tillgängligt. Samma arrendator kan ha ett flertal gårdsarrende (Lundén u.å.). Den minsta avtalstiden vid ett gårdsarrende är alltid fem år (Nationalencyklopedin u.å.). Om jordägaren bestämmer sig för att sälja sin fastighet, har arrendatorn med ett gårdsarrende i vissa fall förtursrätt att köpa arrendestället (Lundén u.å.).

Sidoarrende

Om arrendet inte inkluderar en bostad åt arrendatorn klassas det som ett sidoarrende. Till skillnad från gårdsarrende där minsta avtalstiden är fem år, finns det vid sidoarrende inte någon sådan gräns. Om avtalstiden vid sidoarrende är högst ett år saknar arrendatorn besittningsskydd (Nationalencyklopedin u.å.). Ett sidoarrende omfattas normalt av åkermark, betesmark och i vissa fall ekonomibyggnader. Alla arrenden till juridiska personer som tex aktiebolag räknas som sidoarrende även om det finns en bostad tillgänglig eftersom en juridisk person inte kan inneha en bostad. Om avtalstid saknas i avtalet blir det per automatik alltid fem år (Lundén u.å.).

Exempel

Lantbrukare Andersson har ett jordbruk i Skåne på 150 ha. Andersson har ett barn, Kim som nu ska börja ta över gården. Kim är bara 25 år och har inte byggt upp något kapital som gör att hen kan köpa gården. Även om Kim får köpa gården till ett underpris ska pengarna räcka till att kompensera syskon, samt till Anderssons pension. De kommer överens om att Kim ska arrendera marken till en början så hen kan bygga upp ett kapital och därefter kunna köpa hela fastigheten. Andersson vill ge Kim en förmånlig avgift så hen snabbare kan bygga upp kapitalet och de kommer överens om att Kim ska betala 3500 kr per ha. Kim har efter sju år sparat ihop tillräckligt med medel för att ha råd med handpenningen på det banklån hen tar för att sedan kunna köpa hela gården.

Skötselavtal

Ett skötselavtal är inte att förknippas med ett arrendeavtal, även om principen kan liknas något vid varandra. Den väsentligaste skillnaden mellan arrendeavtal och skötselavtal är att arrendeavtalen är täckta av arrendelagstiftning, varvid skötselavtal däremot ligger i en "gråzon" (Högberg Åkerhielm 2010). Vid skötselavtal enas en jordägare med en utomstående part, som ofta själv är lantbrukare, att denne person sköter marken mot betalning (markskötare). I stället för att markskötaren betalar arrendeavgift till jordägaren, betalar jordägaren en avgift till markskötaren för att hen förvaltar marken. Eftersom det inte finns något arrendeavtal, anses jordägaren fortfarande vara brukare av jorden och har därför rätt att söka de stöd som kan medfölja marken, exempelvis gårdsstöd (Lundén u.å.). Skötselavtal kan i vissa fall komma att betraktas som ett arrendeavtal vid prövning, då kan markskötaren få besittningsskydd trots att inget arrendeavtal upprättas. Jordbrukspolitiken i Sverige syftar åt att endast aktiva lantbrukare har rätt till stöden, en anledning till att skötselavtal hamnar i gråzonen –nämligen att jordägaren får stöd trots att hen inte brukar marken aktivt. Det är dock tillåtet att som "aktiv" jordägare anlita andra utomstående parter som gör alla körslor på ens mark. Det är däremot ej tillåtet att "enbart" lämna skörden som betalning (Olsson 2016). Med tanke på att alla skötselavtal kan se olika ut, finns det ingen standard för hur ersättningen till jordägare kontra markskötare skall se ut. Dock är syftet med skötselavtalen att markskötaren skall få en flexibel arrendeavgift, huruvida markskötaren betalar en avgift för marken eller inte är otydligt och varierar från fall till fall. Huvudsakligen syftar skötselavtalet åt att jordägaren får stöden och kompenserar markskötaren med en betalning som inte enbart motsvarar skörden på marken i fråga.

Fördelen med skötselavtal för markskötaren är att denne slipper betala en fast arrendeavgift som kan vara tufft när skörden blir dålig. En arrendeavgift sätts vid avtalets start och måste sedan vara densamma under hela arrendeperioden - sådant är inte fallet vid skötselavtal där avgiften markskötaren betalar är flexibel (Olsson 2016). Fördelarna med skötselavtal för jordägaren är att denne inte riskerar att en arrendator skall få besittningsskydd på marken. Jordägaren får också en säker betalning via Jordbruksverkets arealstöd (Högberg Åkerhielm 2010). Nackdelarna med ett skötselavtal är att det ligger i gråzonen. Det ställs höga krav på avtalet eftersom det saknas stödjande lagstiftning (Högberg Åkerhielm 2010). Avtalet måste vara detaljerat då Jordbruksverket kan förväxla markskötaren med en arrendator och då skulle markskötaren ses som brukare och har då rätt till stöden, markskötaren kan då dessutom få besittningsskydd (Lundén u.å.). Hela risken ligger på jordägaren. Om brukaren inte sköter sig och inte uppfyller tvärvillkoren kommer markägaren få svara för det (Olsson 2016).

Exempel

Lantbrukaren Andersson börjar närma sig pensionsålder och vill trappa ner på arbetet. Hens barn, Kim är intresserad av jordbruket och vill driva lantbruket vidare, men känner sig inte redo riktigt än. Unge lantbrukaren Alex bedriver mjölkproduktion på en gård i närheten och har kapacitet att bruka mer mark än vad hen gör i dagsläget. Alex vill gärna utnyttja den kapacitet hen har och har hört på bygden att Andersson vill trappa ner. Alex kontaktar Andersson och frågar om hen skulle vara intresserad av ett samarbete. Eftersom Kim någon gång kommer vilja ta över och bruka jorden, vill inte Andersson låsa marken vid ett flerårigt arrende. Alex har inte de ekonomiska förutsättningarna att betala den marknadsmässiga arrendeavgiften som lantbrukarna i närområden betalar. Alex föreslår skötselavtal. Andersson tycker det verkar enklare med skötselavtal plus att hen inte behöver låsa marken under flera

år. Andersson kan söka gårdsstöd och förgröningsstöd för de totala 150 hektaren. Gårdsstödet är 129,82 euro per stödrätt och Andersson har en stödrätt per ha. Förgröningsstödet är 54,05 % av värdet på stödrätterna (Jordbruksverket 2022). Euron ligger på 10,49 SEK, gårdsstödet blir sålunda 1362 kr per ha och förgröningsstödet blir 736 kr. Totalt får Andersson 2098 kr per ha. Ett noga komponerat skötselavtal innebär att det inte blir några klurigheter när Kim väl känner sig redo att ta över driften på Anderssons gård. Alex som odlar vall på marken använder fodret i sin mjölkproduktion och hur mycket Alex skall betala till Andersson uppgår i hur mycket skörd Alex kan ta hem.

4. Resultat

Under resultatkapitlet presenteras de svar som rådgivarna och bankerna gav till de frågor de fick under intervjuerna. På grund av att intervjuguiden skiljer sig mellan rådgivare och banker (se bilaga), delas resultatet upp i två delar – en del där rådgivarnas svar presenteras och en del där bankernas svar presenteras.

4.1 Rådgivarnas svar

4.1.1 Finns det familjemedlemmar som vill ta över?

Samtliga intervjuade rådgivare som arbetade aktivt med generationsskifte och generationsskiftesrådgivning fick frågan om de upplevde att det var vanligt att det fanns en familjemedlem som ville ta över föräldrarnas gård. Samtliga intervjuade menade på att det var vanligast. Båda intervjuade från Ludvig & Co tryckte dock på att det var stor skillnad på att ta över för att bedriva verksamheten vidare och att ta över för att förvalta fastigheten, där det senare alternativet verkar bli vanligare. Från HIR menade den intervjuade att vid cirka 75 % av generationsskiftena var fallet sådant att barnet/barnen tog över för att fortsätta bedriva produktionen.

I de fall där det inte fanns något/några barn som ville ta över, fick de intervjuade frågan om vilken typ av rådgivning de erbjöd kunderna. Intervjuperson 1 på Ludvig & Co menade på att hen då gav rådet att sälja gården, vidare att om lantbrukaren i fråga inte hade någon naturlig övertagare ville denne antagligen tjäna så mycket pengar som möjligt på en försäljning av fastigheten. Den intervjuade syftade även på att lantbrukare inte har en hög pension och att då sälja gården är en slags pensionsförsäkring.

“Gården är vår pensionsförsäkring, det är den vi säljer, sen har vi det bra. Men, har man då sen ett barn som vill ta över börjar man helt plötsligt tänka på hur vi gör det bäst för barnen”. – Intervjuperson 1, Ludvig & Co

Intervjuperson 2 från Ludvig & Co menade på att hen i något enstaka fall hjälpt till att generationsväxla till en anställd, i det fall där lantbrukaren inte haft en övertagare inom familjen. Både från HIR och från Å&H menade de intervjuade att det är mest naturligt att leta efter en övertagare inom familjen, det skulle kunna vara en släkting såsom ett syskonbarn eller liknande.

4.1.2 Share-farming och rådgivarnas tankar

Samtliga intervjuade svarade “Nej” på frågan om de någonsin informerat en kund om vad share-farming innebär. Vidare svarade samtliga att anledningen till detta var för att de inte

hade någon direkt kunskap om det, intervjupersonen från Å&H menade dock på att hen på ett ungefär visste vad det handlade om då hen hade hört talas om detta under en vistelse i USA.

Samtliga respondenter fick efter en förklaring till vad share-farming innebär, frågan om vad de tyckte om en sådan typ av lösning. Intervjuperson 1 & 2 från Ludvig & Co svarade båda att de inte kunde uttala sig då de ansåg att de hade otillräcklig kunskap om hur share-farming skulle fungera i Sverige rent praktiskt. Intervjuperson 1 menade på att det kan finnas svårigheter såsom skattemässiga eller juridiska. Hen menade på att det annars låter som en god idé men, att det handlar om mycket god vilja från lantbrukarens sida. Den intervjuade från Å&H menade på att en modell med arrende och vinstfördelning liknande share-farming något och att det var en bra lösning. Vidare sade hen att det inte borde finnas några direkta juridiska hinder. Den intervjuade från HIR menade på att share-farmingmodellen inte är tillräckligt beprövad i Sverige och att den som ska ta över eller köpa en verksamhet kanske har möjligheter att finansiera köpet på annat sätt och behöver således inte dessa typer av lösningar. Vidare trodde hen att namnet share-farming är vilseledande, då det inte framgår tydligt i namnet vad det innebär.

Intervjuperson 1 från Ludvig & Co fick frågan varför hen trodde det var ovanligt med share-farming i Sverige, varpå hen svarade att det skulle kunna bero på att många lantbruksföretag bedrivs i enskild firma. Det är svårt att få in fast egendom i ett aktiebolag, vidare om det fanns ekonomiska eller juridiska hinder som hindrande denna överlåtelseform. Den intervjuade på Å&H fick samma fråga och svarade då att hen trodde att det hade att göra med att svenska lantbrukare inte vet om att det finns fler möjligheter till generationsskifte. Vidare menar hen att denna lösning inte är nödvändig i mindre företag.

4.1.3 Delägarskap och rådgivarnas tankar

För intervjuperson 1 & 2 på Ludvig & Co förklarades fallet om delägarskap på Evertsholm som syftar åt att gradvis köpa delar av ett gemensamt driftsbolag. Vid frågan vad intervjuperson 1 tyckte om en sådan lösning svarade hen att det var en fördelaktig lösning för både den som ska ta över och de befintliga ägarna - de får en successiv betalning samtidigt som det sker ett kompetensutbyte mellan de olika parterna. Samtidigt menar hen på att det kan komma problem i framtiden om överlåtaren har en gåvoavsikt. Bröstarvingarna kan då komma tillbaka och hävda att deras arvsrätt har blivit inskränkt när föräldrarna försvinner ur bilden. Intervjuperson 2 menar på att denna typ av lösning är bra. Hen menar också på att det är mycket viktigt att aktieägaravtalet reglerar hur mycket de olika parterna skall arbeta. Det kan finnas fall där en person äger 51–52 % av driftbolaget men arbetar heltid i företaget samtidigt som den andra parten äger 48–49 % och inte lägger något arbete i företaget, men ändå tar del av vinsten det genererar. Förolyckas personen som arbetar i företaget kan verksamheten falla på grund av detta. Det blir med denna typ av lösning också ett samägande mellan parterna, den som äger marken och den som äger driftbolaget - samägande är inget de förespråkar på Ludvig & Co berättar intervjuperson 2, varpå hen säger:

“Ju fler kockar desto sämre soppa”

Den intervjuade från HIR fick frågan vad hen tyckte om delägarskap i lantbruksföretag varpå hen menade att det är en modell som är betydligt mer vanlig än share-farming i Sverige. Hen menar på att det kan vara bra för båda parter, att om överlåtaren inte är i begrepp att överlåta

hela verksamheten på en gång eller övertagaren inte har tillräckliga ekonomiska medel för att köpa hela verksamheten direkt - är detta en utmärkt överlåtelseform. Även denna intervjuperson påpekar att det är viktigt att det skrivs avtal som håller - vad är målet och fungerar det rent juridiskt.

4.1.4 Lantbrukskooperativ och rådgivarnas tankar

Intervjupersonerna fick frågan om de någonsin informerat en lantbrukare om vad kooperativt drivande av ett lantbruksföretag innebar (förtydligat att kooperativet blev en ekonomisk förening), varpå samtliga tillfrågade svarade "nej". Vid följdfrågan om varför svarade samtliga att de inte kände till denna typ av lösning, intervjupersonen från Å&H svarade att det inte blir ett företagsmässigt drivande på grund av medlemmarna i en ekonomisk förening, hen menade att det kanske hade varit bättre med ett aktiebolag. Intervjuperson 1 från Ludvig & Co menade att hen hade gjort ett mycket litet generationsskifte där fyra parter gick in och tog över gården. Då handlade det om två bröder och deras respektive - men, det var ingen ekonomisk förening. Intervjuperson 2 från Ludvig & Co hade aldrig hört talas om eller funderat över denna typ av lösning.

De intervjuade fick frågan vad de tyckte om denna typ av lösning, varpå intervjuperson 1 från Ludvig & Co svarade att hen trodde att det är möjligt. Hen trycker även på att historiskt sett har Ludvig & Co varit emot samägande, vilket denna typ av lösning tvingar fram på grund av att den ekonomiska föreningen inte får äga mark själv (juridisk person). Hen trycker på att avtalen måste fungera bra och att generellt måste det skiljas på drift och fastighet. Intervjuperson 2 från Ludvig & Co svarade att hen funderade på om det var den bästa lösningen ur markförvaltningssynpunkt. Hen ifrågasätter vad medlemmarna vill ha ut ur ett jordbrukskooperativ och menar att det är mat de vill ha ut. Vidare menar hen att en ekonomisk förening inte har samma vinstdrivande syfte som ett aktiebolag och då kan det bli konstigt menar intervjuperson 2.

"Den här frågan skulle ni ta med LRF" – Intervjuperson 2, Ludvig & Co

Intervjuperson 2 menar på att hen tror att LRF kan ställa sig emot dessa typer av lösningar där det finns ett nationalekonomiskt tänk. Intervjupersonen från Å&H menar på att denna typ av lösning är fullt möjlig men att det är bättre med ett aktiebolag än en ekonomisk förening. Intervjupersonen från HIR menar på att det inte är uteslutet men, att hen inte skulle rekommendera denna lösning. Hen menar vidare på att ekonomiska föreningar är problematiska.

"Om vi bara pratar om verksamhet så är min erfarenhet av ekonomisk förening att det kan bädda för konflikter. För det är liksom ingen naturlig koppling till just gården och just den ägaren till gården utan det är personal som jobbar där och de jobbar ibland på den gården och sen två år senare jobbar man någon annanstans, det finns risker som man får beakta". – Intervjuperson, HIR

Intervjupersonen från HIR fick följdfrågan om hen inte ville råda till ekonomiska föreningar eller personalkooperativ överhuvudtaget, varpå hen svarade personalkooperativ

överhuvudtaget. Hen menade att lantbrukare hade en känsla för sitt lantbruk eller sin verksamhet, personal eller personalkooperativ har inte samma känsla för verksamheten.

4.1.5 Behöver dessa överlåtelseformer bli vanligare?

Samtliga intervjuade fick frågan om de ansåg att dessa typer av alternativa överlåtelseformer behövde bli vanligare och vad som iså fall behövdes göras för att verkställa detta.

Intervjuperson 1 från Ludvig & Co tror att det kan bli en ökad trend med dessa typ av överlåtelseformer. Delvis för att det är höga markpriser i Sverige som gör det svårt att finansiera "rena" köp av lantbruksverksamheter. Vidare menar hen att laglotten borde tas bort, först då kommer det att bli lättare att överlåta till någon som inte är inom familjen.

"Den debatten kanske måste tas upp". – Intervjuperson 1, Ludvig & Co

Vidare menar hen att det antagligen finns en informationsbrist om dessa överlåtelseformer ut till lantbrukarna. Intervjuperson 2 från Ludvig & Co menar på att om dessa överlåtelseformer ska bli vanligare och aktuella är det viktigt att upplägget är på ett sådant sätt att avtalen berättar vad som händer när markägaren går bort. Markägarens arvingar behöver vara med i överlåtelsen även om de inte ska vara med och driva produktionen - det blir ett generationsskifte när den äldre generationen går bort vare sig viljan finns eller inte. Vidare menade hen på att skattesystemen i Sverige påverkar generationsskiften mycket, därför är det inte helt lätt för andra former att komma in. Intervjupersonen från Å&H ställer sig positivt till dessa typer av överlåtelseformer (främst share-farming och delägarskap) men, menar på att det är vanligt att lantbrukare inte vill generationsskifta utanför familjen. Hen menar även att om skiftet inte påbörjas i tid, håller den äldre generationen hårdare i gården. Vidare menar hen att det är stora investeringsproblem i branschen där markpriserna per hektar är betydligt högre än vad lantbrukaren får betalt för avkastningen. Att då köpa sig in gradvis ger möjlighet till fler att komma in i branschen. Intervjupersonen från HIR menar på att hen inte ser att det finns något behov för att dessa typer av överlåtelseformer skall bli vanligare i dagsläget. Hen menar på att share-farming egentligen är ett bra koncept men trycker ännu en gång på att namnet är vilseledande. Kooperativen är hen starkt skeptisk mot. Intervjupersonen från HIR fick följdfrågan ifall hen ansåg att det finns finansieringsproblem för unga som vill ta sig in på marknaden. Hen menade då att det definitivt kan vara ett bekymmer att komma in på marknaden om man står helt utanför. Hen liknar det vid all annan verksamhet, skall en person ta över ett bolag, gård eller hus behövs det någon form av finansiering. Hen menar på att arrende är ett sätt att komma in, det är ett bra sätt att börja på. Har markägaren ingen arvtagare kan det då börja diskuteras ifall den unga arrendatorn ska få köpa. Möjligheterna för unga att komma in på marknaden finns men, det är helt klart svårare att komma in utifrån - utan erfarenhet och eget ägande menar hen. Det finns möjlighet att börja som anställd, sedan arrendera och efter det någon sorts avbetalningsköp.

"Fastighetspriserna är vad de är". – Intervjuperson, HIR

4.2 Bankernas svar

4.2.1 Hur banker arbetar med generationsskiftesfrågor

Första frågan i intervjuguiden till bankerna var om de ofta får frågor om generationsskifte av låntagare i lantbrukssektorn. Båda bankerna gav liknande svar och menar att deras huvudsyfte är att låna ut pengar och ge ekonomisk rådgivning. Båda menar också på att diskussioner kring generationsskifte ofta kommer upp och att de då är med som bollplank. Den intervjuade från Länsförsäkringar berättar att medelåldern på ägandet av lantbruksfastigheter är ganska hög så det är relevant för många att vilja diskutera det. Följdfrågan var om de gav mycket rådgivning kring det. Även här svarande båda banker lika. De ger ingen direkt rådgivning, men är med och bollar idéer. De kunder som efterfrågar rådgivning hänvisas till jurister och generationsskiftesrådgivare.

“Det finns mycket juridiska saker som vi inte vill lägga oss i”, - Intervjuperson, Landshypotek

Intervjupersonen från Länsförsäkringar berättar att de en gång om året håller i kundkretsar där de tillsammans med Hushållningssällskapet talar om generationsskiften och fick då följande fråga: När ni har generationsskiftesträffar, har ni någon gång informerat om alternativa sätt att överlåta lantbruk på?

“Nej det kan vi ärligt säga att vi inte har gjort. I så fall det här stegvisa övertagandet. En del i detta är att vi har höga värden på fastigheter, men lönsamheten är i många fall svag. Kanske är det därför svårt att attrahera - hade vi haft en bättre lönsamhet i branschen hade vi haft fler som intresserade sig av att ta sig in i branschen. Det är motverkande att lönsamheten är låg medan fastighetspriserna är så höga.”

4.2.2 Share-Farming och bankers tankar

Ingen av de intervjuade från bankerna kunde påstå att de hade någon erfarenhet av share-farming. Intervjupersonen från Landshypotek berättar att hen bara hört talas om denna samarbetsform från utlandet och uttrycker att det är synd att det inte förekommer i Sverige.

“Det finns många som kan men de vill inte, och sen finns det många som vill men de har inte de ekonomiska grunderna för att göra någonting. Hur mycket mark får man för 10 000 000?”. - Intervjuperson, Landshypotek.

Med detta menar den intervjuade från Landshypotek att det finns många som har ett lantbruk att ta över, men det saknas vilja och intresse hos dessa. Samtidigt som det finns unga som skulle vilja driva en egen gård och som gärna hade köpt ett lantbruk, men som saknar de ekonomiska förutsättningarna på grund av de stora kapitalinsatserna och inträdesbarriärerna som krävs för att köpa något till marknadspris.

Vidare fick de frågan, hur de ser på att låna ut till en share-farmer för att köpa ett exempelvis djurkapital.

Den intervjuade från Länsförsäkringar menar på att det är relevant för dem, men personen måste kunna uppvisa någon sorts referenser som visar på att de har den kompetensen som krävs. Både att personen har kompetens om produktionen, men också att denne kan göra en

affärsplan och driva företaget. Vidare berättar hen också att det inte går att ta ett lån helt från noll.

“Du måste ha egna pengar med för att klara detta, har du inga pengar på fickan så är du inte aktuell, enkelt sagt, så det är det hindret man måste komma över. Är du barn och ska ta över dina föräldrars gård, så har du ett eget kapital - du får det av dina föräldrar för du tar över det till underpris. Så det är det steget som du måste hitta på ett annat sätt”. – Intervjuperson, Länsförsäkringar

Intervjupersonen från Länsförsäkringar fick en följdfråga som var följande: Tror du att det är så i Sverige, att de lantbrukarna utan arvinge, är öppna för att hitta en utomstående part?

“Hmm.. tror egentligen bara att det är relevant om det finns en relation redan. Men, kan vara en släkting i långtgående led, eller anställd. De har ingen aning om att dessa typer av överlåtelse ens finns. Svårt att hitta den här parten, det är den stora utmaningen. Relationen måste byggas upp.”

Intervjupersonen från Landshypotek berättar att de aldrig lånar ut pengar i annat än i fast egendom, men att det kan finnas andra affärsbanker som anser det vara säkert nog att låna ut med pant i lös egendom.

Bankerna fick vidare frågan om de såg några andra finansiella problem med share-farmingavtal. Varpå intervjupersonen från Landshypotek menar att arrendeavtal är knasiga på det viset att samma avgift ska betalas varje år oavsett hur dålig avkastningen blir. Hen menar att ett share-farmingavtal nog är mindre stelbent och att det är positivt att markägaren och brukaren kan dela på risken. Vidare uttrycker hen att hen dock är något skeptisk till om markägaren i många fall kanske inte är intresserad av att dela på risken.

“Man skulle behöva modernisera hela avtalsdjungeln för att kunna göra sådana här lösningar”. – Intervjuperson, Landshypotek

4.2.3 Delägarskap och kooperativ och bankers tankar

Intervjupersonen från Landshypotek menar att delägarskap är en tacksam lösning vid verksamhet i driftsbolag. Nackdelen är att driftsbolag inte får äga fastigheten, då fastigheten inte får ägas av det gemensamma bolaget. På frågan hur ser banken på att låna ut pengar till att köpa stora andelar mark som behövs i produktionen, svarar intervjupersonen från Landshypotek följande:

”Pengen där är inte lätt om markägaren vill ha marknadsmässigt betalt. Vi lånar ut till 70–75 % av någontings värde. Ett marknadsvärde idag överskrider avkastningsvärdet, där brister det. Hade marknadsvärdet följt avkastningsvärdet hade vi haft det betydligt bättre. Det blir automatiskt problem vid stora arealer.”

Nästa fråga var om bankerna ser några ekonomiska svårigheter med en ekonomisk förening i lantbruk. Den intervjuade från Länsförsäkringar svarar då att grundidéen som hela tiden finns är att en fysisk person måste äga lantbruksfastigheten. Det får inte en juridisk person göra.

Hen ser inga svårigheter eller någon problematik med att ha driften i en ekonomisk förening och menar att det egentligen är ganska likt ett aktiebolag.

“Det är mer ägandet av fastigheten som ställer till det”. – Intervjuperson, Länsförsäkringar.

Vidare diskuteras möjligheten för anställda på ett lantbruk att ingå en ekonomisk förening och då menar intervjupersonen Länsförsäkringar att det finns en okunskap hos banker om vad en ekonomisk förening innebär och att de av den anledningen skulle vara negativa. Aktiebolag däremot vet de flesta vad det innebär. Den intervjuade från Länsförsäkringar menar dock att regelverket i aktiebolag och ekonomisk förening egentligen är ganska lika varandra. Hen menar på att den största skillnaden är att i en ekonomisk förening bygger medlemmarna på värdet i föreningen, medan i aktiebolaget vill ägarna berika värdet på aktierna, alltså att det finns olika drivkrafter i bolagsformerna. Den intervjuade från Länsförsäkringar ser inte negativt med att driva lantbruk i en ekonomisk förening.

Inte heller intervjupersonen från Landshypotek såg något negativt med att driva lantbruk i en ekonomisk förening.

4.2.4 Behöver dessa överlåtelseformer bli vanligare?

Den slutgiltiga frågan båda bankerna fick var: Vad tror du behövs göras i vår bransch för att belysa dessa alternativa överlåtelseformer, behövs det överhuvudtaget?

“Ja det tycker jag behövs, det går ju ganska trögt med generationsskifte men, den underliggande faktorn är lönsamheten, hade den varit bättre hade nog fler velat komma in i branschen. Vill man få till de här exempelvis kooperativa ägandet måste man jobba lite politiskt, LRF måste vara med i den här frågan. De måste se till att de här alternativa formerna får lite mer plats i debatten.” – Intervjuperson, Länsförsäkringar

Intervjupersonen från Landshypotek svarade att en del av problemet är arrendeavtalen, att de är väldigt stelbenta. Hen menar att det kostar mer att arrendera än vad arrendatorn kommer få pengar för och tycker det blev lite bättre när skötselavtalen kom. Det kan komma en tid då det inte finns någon som vill arrendera och då kommer jordägaren få problem.

“Någonstans måste man hitta andra lösningar, annars har vi ett jätteproblem”

Intervjupersonen från Landshypotek menar vidare att det finns begränsningar när det kommer till att driftbolag inte får äga fastigheten och tycker att många delar måste moderniseras.

“För att någonstans så har man inte rätt föräldrar som kan sponsra en med väldigt stora värde eller säkerhet för att du ska kunna bli en ny lantbrukare och räknar du på de som vill och kan, de är inte många. För då ska du ju egentligen redan vara i lantbrukssvängen, du ska ha någon form av föräldrar som sitter på en hyggligt stor gård där man kan frigöra kapital som du annars inte kan fixa hur duktig du nu än mände vara. Det är ett samhällsproblem”.

“Någon måste driva de här idéerna” – Intervjuperson, Landshypotek.

5 Diskussion

5.1 Lantbrukaren saknar övertagare

Samtliga intervjuade rådgivare menar att lantbrukarkåren är åldrande, vilket även Jordbruksverkets siffror visar på (Jordbruksverket 2021). De intervjuade var dock överens om att de allra flesta har någon form av övertagare inom familjen, fast Jordbruksverket pekar på att andelen unga lantbrukare i åldern 35–54 sjunker, andelen under 35 år stiger mycket lite (en procentenhet) (Jordbruksverket 2021). Intervjupersonen från Landshypotek menade på att det finns många som har ett lantbruk att ta över hemma men, som samtidigt saknar viljan och intresset för det. Från Ludvig & Co menade de båda intervjuade att trots att det i många fall finns en övertagare, så är fallen många att denne endast tar över för att förvalta fastigheten och inte för att överta och arbeta med driften. I de fall då driften avvecklas bestämmer sig kanske vissa för att arrendera ut marken, medan andra styckar av och säljer den. Detta skulle kunna vara en anledning till att många lantbrukare skjuter på sina generationsskiften - de vet att när barnen tar över kommer de att lägga ner verksamheten, vilket är lantbrukarens livsverk. Kanske om dessa lantbrukare skulle hitta en extern part som vill driva verksamheten vidare, skulle överlåtelseprocessen kunnat påbörjats tidigare. Intervjupersonen från Landshypotek menade på att det finns personer som vill bedriva lantbruk men, som inte har ett lantbruk hemma att ta över. Det är just dessa personer som denna studie vill lyfta fram som alternativ för de som saknar bröstarvinge som vill ta över verksamhet och mark. De personer som behöver gå in med startkapital på minst 5 000 000 kr faller mellan stolarna trots att de har viljan och intresset att driva en produktion (Schubert 2018).

Rådgivarna berättade att i de fall då det saknas en övertagare ger de rådet att sälja gården för att lantbrukaren ska kunna få ut högsta möjliga summa, där talas det om lantbrukarens pensionsförsäkring. Exemplifieras detta, skulle det kunna se ut på följande sätt: En lantbrukare säljer sin produktion och mark då hen saknar övertagare. Gården läggs ut på den öppna marknaden. På Skånegårdar den 10 maj 2022 finns två objekt som kostar över 100 miljoner kronor. Handpenningen på lantbruksfastigheter kan ligga på 25 % av värdet, vilket hade inneburit en handpenning på 25 000 000 för personen som ska köpa (Svensk fastighetsförmedling u.å). Vem är den tilltänkta köparen till dessa objekt? Undersökningen som LRF Ungdomen gjorde tillsammans med Länsförsäkringar Skåne menade på att de flesta unga trodde att de skulle behöva lägga en handpenning på 5 miljoner eller över, en summa som ansågs vara problematisk. Vare sig handpenningen är 5 miljoner eller 25 miljoner - är det summor pengar som de flesta både unga och äldre har problem att få fram.

5.2 Share-farming

Vid intervjuerna påtalade samtliga intervjuade (både rådgivare och banker) att de inte hade någon "direkt" kunskap om share-farming, vilket indikerar på att de kanske hört talas om namnet men, inte vet vad det innebär. Kanske är detta en av de huvudsakliga anledningarna

till att share-farming inte finns i någon utsträckning i Sverige. Om rådgivarna saknar kunskap om överlåtelseformen är det svårt för dem att råda och informera en lantbrukare om det.

Överlåtelseformen är populär i Australien och Nya Zeeland. Anledningen till detta skulle kunna vara om det finns andra regelverk, jordbrukslandskap och en annan kultur i dessa länder. På grund av detta går det kanske inte heller att kopiera konceptet share-farming rakt av, utan det måste kanske i någon utsträckning "försvenskas". Någon lyfte fram att det skulle kunna finnas skattemässiga hinder med share-farming men, vad för typ av skattemässiga hinder detta skulle kunna vara finns det ingen insikt i. En annan anledning till att det inte är vanligt med share-farming, eller andra alternativa överlåtelseformer som förespråkar någon form av delad risk och vinst, skulle kunna vara för att markägaren fortfarande tar en risk, men samtidigt minskar lönsamheten i sitt företag. I de exempel där en share-farmer köper djurkapital och vinsten dessa genererar delas 50/50 mellan share-farmer och lantbrukare - minskar lantbrukaren lönsamheten i sitt företag samtidigt som hen inte ändrat så mycket annat. Hen kommer fortfarande ha utgifter i form av insatsvaror och andra omkostnader, kanske har arbetstiden minskat något. Förvisso får lantbrukaren betalt för djurkapitalet. Denna risk för minskad lönsamhet är kanske inte ett problem på samma sätt i Australien och Nya Zeeland där lönsamheten i lantbrukssektorn förmodat ser annorlunda ut. I Sverige är det sämre lönsamhet för lantbrukarna, som bland annat intervjuperson 1 från Ludvig & Co nämnde - att lantbrukarna generellt har dålig pension. Dessutom är markpriserna mycket höga och avkastningen betalar sällan för vad marken har kostat. Så i många fall med dessa alternativa överlåtelseformer blir det kanske som intervjuperson 1 sade - att det handlar om god vilja från lantbrukarens sida. Lantbrukaren måste verkligen vilja se sin verksamhet drivas vidare till priset av att hen får mindre betalt under en tidsperiod, när gården sedan är såld till marknadsvärdet torde detta problem försvinna.

Intervjupersonen från Landshypotek var mycket positivt inställd till share-farming men, vid finansieringsfrågan i dessa typer av överlåtelseformer menade hen att Landshypotek bank i många fall inte vara aktuella då de inte lånar ut om låntagaren inte har någon fast egendom som säkerhet. Den intervjuade från Länsförsäkringar menade dock på att finansiera ett köp i djurkapital inte för dem är något problem, att det i stället då handlar om att kunna uppvisa kompetens att personen kan driva företaget, kompetens om produktion etc. Att personen som tar över behöver kunna uppvisa kunskap och kompetens för att få lån anser vi vara positivt, i de fall där ett barn skall ta över föräldrarnas verksamhet behövs kanske i många fall inte detta då föräldrarna löser eller bidrar till att lösa finansieringen. Så i de fall där en person utan släktskap till lantbrukaren skall ta över, blir det kanske betydligt högre krav på att personen ska vara en lämplig person till att bedriva lantbruksproduktion - denna person ska ha vilja, intresse och kompetens. Den intervjuade från Länsförsäkringar menade på att det nog var viktigt att det redan fanns en relation mellan lantbrukaren och den övertagande parten, sen om det var en släkting i långtgående led eller en anställd spelade mindre roll. Intervjupersonen från HIR ifrågasatte om en anställd någonsin skulle kunna ha samma känsla för gården eller verksamheten, som en person som är född på lantbruket de skall ta över har - vilket är ett ifrågasättbart uttalande. I stället, precis som nämnt ovan, och som intervjupersonen från Landshypotek sade, att det finns många som vill och är intresserade men som inte kan, för att de inte är födda på ett lantbruk.

5.3 Delägarskap

När rådgivarna fick frågor om delägarskap var de något mer öppna för denna lösning jämfört med exempelvis share-farming, vilket antagligen framför allt berodde på att de flesta i någon utsträckning hade hört talas om det eller hade kanske i något fall hjälpt till med denna typ av generationsskifte. Samtliga talade för fördelarna med att gradvis eller successivt ta över - det kan vara fördelaktigt både för den som tar över och den som lämnar ifrån sig.

Intervjuperson 1 från Ludvig & Co menar på att med dessa typer av lösningar bör det uppmärksammas att bröstarvingarna kan komma tillbaka i framtiden när markägaren gått bort och hävda att de blivit inskränkta från sin arvsrätt. Detta förutsätter dock att markägaren har haft gåvoavsikt när hen sålt gården. Är det ett riktigt köp, där övertagaren betalar ett pris som överskrider taxeringsvärdet uppstår inte dessa typer av problem. Skall gården tas över gradvis torde lantbrukarna kunna undkomma att sälja till underpris, då överlåtelsen sker gradvis och båda parter är inblandade - finansieringen kan få ta längre tid. Ifall med delägarskap (även andra överlåtelseformer) är avtalen viktiga just för att den utomstående parten i första hand kommer att köpa driften och inte marken. Markägarens barn måste sålunda vara med i avtalen. De måste vara beredda på att arrendera ut marken till den utomstående parten även när föräldrarna är avlidna. Vill barnen sälja marken, har den utomstående som arrenderat marken ofta förköpsrätt. Att enbart äga driften på en gård kan säkerligen kännas osäkert eftersom det finns en stor beroendeställning till marken som behövs för att odla exempelvis foder till djur som kan finnas i driften. Om avtalen inte är tillräckligt övergripande kan barnen vid övertagande ha andra avsikter än vad den tidigare ägaren hade. Därför är det viktigt att alla inblandade är med i avtalet och att alla har samma avsikter.

För bland annat delägarskap uppkommer diskussionen om avtal och juridiska personer. Att en juridisk person inte får äga marken anses vara ett stort problem för de flesta intervjuade. Grunden är att en fysisk person måste äga fastigheten. Är detta egentligen ett problem? I de fall där det handlar om mycket mark, där övertagaren inte kommer kunna köpa eller få hjälp till finansiering av marken, kan lantbrukarens barn (om hen har några sådana) vara inblandade i avtalen. Har de inget intresse av att ta över produktionen, kan de kanske tänka sig att förvalta fastigheten. Förvalta fastigheten innebär att personen i fråga antingen säljer eller arrenderar ut marken - då kan barnet arrendera ut till övertagaren. I de fall där lantbrukaren inte har några bröstarvingar blir det kanske alltmer aktuellt att sälja marken till övertagaren - då kan lantbrukaren överlåta som gåva utan att bröstarvingar hävdar på inskränkt arvsrätt. Många menar på att jordförvärvslagen och att juridiska personer inte får äga mark ställer till det och gör allt "krångligt" - men, egentligen är det inte så. Det kräver dock god och långsiktig planering samt diskussioner mellan inblandade parter. Jordförvärvslagen är på många sätt fördelaktigt och tar bort möjligheten för stora bolag utan lantbruksanknytning att köpa upp svensk lantbruksmark. Vad som i stället kan ställa till det med att äga mark, är att markpriserna i många fall är oerhört höga och finansiering inte går att lösa.

5.4 Kooperativ

Av de tre överlåtelseformerna share-farming, delägarskap och kooperativ var kooperativ den överlåtelseform som de intervjuade hade minst eller ingen erfarenhet av. De flesta var dock positivt inställda till att vidare utforska möjligheten, somliga var mindre positivt inställda till personalkooperativ och menade på att det borde anses vara en sista lösning. Samtliga rådgivare var dessutom skeptiskt inställda till just ekonomisk förening men, precis som intervjupersonen från Länsförsäkringar sade är faktiskt regelverket mellan ekonomisk förening och aktiebolag ganska lika varandra, just där saknas det kanske kunskap om drivande av en ekonomisk förening i aktiva lantbruk. Någon menade på att det inte var företagsmässigt "rätt" att driva ett lantbruk i ekonomisk förening, mycket för att det är medlemmarnas ekonomiska intresse som ligger först men; är medlemmarna personer som driver och arbetar på lantbruket torde det inte vara någon skillnad att arbeta för medlemmarnas ekonomiska intresse jämför med att exempelvis arbeta för att höja värdet på aktierna i ett aktiebolag. Det finns dessutom mycket med en ekonomisk förening som bör anses vara positivt. Bland annat om en medlem väljer att gå ur - betalas medlemsavgiften tillbaka. Vill en person gå ur ett aktiebolag, skall aktierna säljas. Vem skall köpa dessa, har de andra aktieägarna förköpsrätt? Hur skall aktierna värderas? Ofta ska vinsten fördelas ut på medlemmarna i en ekonomisk förening. Många tror kanske då att det inte kommer investeras i själva företaget, men det finns inget som säger att medlemmarna i ett kooperativ kommer plocka hem pengarna till sig själva, vad som händer med vinsten i en ekonomisk förening regleras i stadgarna. Det finns också många fördelar med ett personalkooperativ som kanske ingen av de intervjuade egentligen såg, exempelvis att det blir ett stort utbyte av kompetens och erfarenheter. Anställda som tar över en gård tillsammans, har antagligen vana av att arbeta ihop. De kan verksamheten och vet hur de fungerar tillsammans. Tillsammans delar de på risken.

5.5 Ska alternativa överlåtelseformer bli vanligare?

Det var inget entydigt från rådgivarna när de fick frågan om de ansåg det nödvändigt att dessa överlåtelseformer skulle bli vanligare. Det som ofta kom upp var att det fanns finansieringsproblem i branschen vilket kanske kan bidra med att unga inte kan eller vill ta sig in på marknaden. Då kanske dessa överlåtelseformer kan få en större plats i debatten, då de på ett eller annat sätt syftar åt att gradvis arbeta upp ett kapital eller dela på riskerna. De intervjuade från Ludvig & Co samt Å&H var positiva till de olika överlåtelseformerna och hintade lite om att de kanske behövde bli vanligare, dock aldrig vad som behövdes göras för att det skulle ske. Det som var intressant var att båda banker var mycket tydliga med att de ansåg att det behövdes göras något i dessa frågor. De båda intervjuade ansåg att alternativ för generationsskifte behövde bli vanligare och båda tryckte på att det borde ligga i LRF:s intresse att driva dessa typer av frågor. Även en av intervjupersonerna från Ludvig & Co menade på att frågan bör tas med LRF. Intervjupersonen från HIR menade dock tvärtom att det inte fanns något behov för dessa överlåtelseformer att bli vanligare vilket samtidigt kan anses vara motsägelsefullt när hen sedan säger att det finns finansieringsproblem för unga att ta sig in på marknaden. Hen menade på att arrende var ett sätt att komma in på marknaden för unga, men arrendelagstiftningen är på många vis föråldrad och precis som markpriserna inte följer avkastningspriserna följer inte heller arrendeavgiften vad arrendatorn får betalt för sin produktion. Dessutom kan besittningsskydd som ofta följer med arrendena låsa marker för kommande generationer, och ger egentligen inte arrendatorn någon egen säkerhet, den äger ofta kanske ingen egen fast egendom. I vissa fall kan arrendatorn få förköpsrätt om gårdsägaren skulle bestämma sig för att sälja, men denna förmån är lätt att kringgå om markägaren vill sälja till någon annan som kan betala mer. Intervjupersonen från

Landshypotek menade precis som intervjupersonen på Å&H att arrendeavtalen är stelbenta, att det kommer att komma en dag när arrendeavgifterna är för höga och avkastningen inte betalar för arrendeavgiften. Vem ska då arrendera? Alla de som enbart förvaltar mark och inte hittar en arrendator som vill betala, vad händer med deras mark?

Något som kommer upp ofta från samtliga intervjuade är att det kommer vara höga krav på avtalen för dessa överlåtelseformer. Detta var något som många kanske verkade något skeptiskt inställda till. Att lägga tid på att skriva ett bra avtal som fungerar borde dock inte vara något problem om det i slutändan gynnar två parter. När det kommer till komplexiteten med avtal, finns det organisationer i Sverige som kan hjälpa till med detta. Som LRF-medlem finns det tillgång till bland annat arrendeavtal, varför skulle det inte kunna finnas tillgång på share-farmingavtal, skötselavtal eller "arrende med vinstfördelning"-avtal? Att skriva denna typ av avtal torde inte bli någon större skillnad mot att skriva ett aktieägaravtal eller kompanjonavtal. Både för share-farming och skötselavtal är avtalen viktiga för att få det att fungera. Ett share-farmingavtal kan kanske inte se riktigt likadant ut i Sverige som det gör i Australien eller Nya Zeeland, utan det skulle kanske i någon mån behöva "försvenskas". Samägande var också något som kom upp som problematiskt med dessa typer av lösningar. Båda de intervjuade från Ludvig & Co menade på företaget historiskt sett har sett negativt på just samägande, främst väl för att det ofta är en källa till konflikt. Detta sätter ännu högre krav på avtalen och personerna inblandade. Intervjupersonen från Å&H liknade share-farming vid ett arrende med vinstfördelning, sådana avtal finns i Sverige i dagsläget. En stor poäng med dessa typer av avtal är att lantbrukaren och arrendatorn delar på risken, vilket också är syftet med ett share-farmingavtal. Kanske är det så share-farming ser ut i Sverige - som ett arrendeavtal med vinstfördelning. Möjligtvis går detta att koppla ihop något med vad intervjupersonen från HIR sade, som nämnde att namnet share-farming var vilseledande. Kanske behövs ett annat namn för att göra rådgivarna och lantbrukarna mer öppna för denna överlåtelseform.

5.6 Slutsats

Uppsatsens syfte var att bilda förståelse om det fanns några juridiska, kunskapsmässiga eller andra ekonomiska hinder för varför alternativa överlåtelseformer av lantbruksverksamheter i Sverige inte är vanligare idag. Det som framkommer i uppsatsen är att många generationsskiftesrådgivare har hört talas om begreppen "share-farming" och "Delägarskap" men, kunskapen om dessa överlåtelseformer är undermålig. Anledningar till detta kan anses vara att lantbrukare som vänder sig till generationsskiftesrådgivare har en arvtagare som antingen skall driva verksamheten vidare alternativt förvalta lantbruksfastigheten. Då finns det inget behov från marknaden (lantbrukarna) att rådgivarna skall besitta denna kunskap. Att arrende och dess stödjande lagstiftning har en stor plats för alternativa överlåtelseformer kan också anses vara en anledning till att alternativa överlåtelseformer inte får en stor plats i lantbruks-Sverige. För kooperativt drivande av lantbruksverksamheter, där bolagsformen skulle vara ekonomisk förening saknas kunskap från samtliga intervjuade, däremot finns det ett stort intresse för den väckta frågan.

Det framkommer även under arbetets gång att i generationsskiftesfrågan tar många juridiska frågor såsom gåva och inskränkning av arvsrätt upp stora delar. Det anses vara ett stort problem att många lantbrukare som kan tänka sig sälja till ett underpris till en utomstående, i senare skede kan komma att få problem om bröstarvingarna anses ha blivit kränkta. Vidare

kan det anses vara ett problem att lantbrukarna blir färre samtidigt som gårdarna blir större, då värdet på gårdarna blir mycket höga.

Det framkommer även i uppsatsen att avtal för alternativa överlåtelseformer anses vara mycket komplexa och ses på med stor skepticism från somliga. Att en försvenskning av överlåtelseformer såsom share-farming skulle behövas för att det skulle passa svenska lagar och förordningar bör anses vara nödvändigt.

5.7 Kritik

I undersökningens som gjort finns svaga punkter att beakta. Dessa är att det endast är sex personer som bygger resultatkapitlet. Även om personerna har en bred spridning då de kommer från olika företag, från olika platser och jobbar med olika områden är det fortfarande ett litet antal som beskrivit situationer och sina upplevelser. Detta är vanligt i kvalitativa studier och det är det som skiljer den kvalitativa från den kvantitativa. En kvantitativ studie har ett högre antal intervjuade, det vill säga fler svar, vilket skulle kunna ge ett mer entydigt svar. En kvalitativ studie har ett litet antal intervjuade, det vill säga få svar, vilket skulle kunna innebära att svaren tyds/uppfattas på olika sätt beroende på vem som analyserar dessa (Klingberg & Hallberg 2021). Det är möjligt att resultatet blivit annorlunda om fler personer deltagit i undersökningen. Alla har olika erfarenheter och olika kunskapsnivåer och påverkas av personliga åsikter. Att alla intervjuer inte skedde på samma sätt utan hälften genom personlig träff och hälften via teamsmöte kan också ha påverkat resultat, men detta går inte att ta reda på.

LRF nämns på flera ställen och diskuteras som en lösning på problemet samt den organisation som kan driva frågan vidare. En intervju med dem hade kunnat påverka resultatet och även diskussionen, att deras uttalande inte finns med blir lite som en saknad pusselbit. Huruvida det hade påverkat resultatet eller ej går inte att svara på.

5.8 Förslag på fortsatt forskning

För att utveckla denna studie vidare kan den kompletteras med en kvantitativ undersökning. Förslagsvis kan en enkät med liknande frågor som använts i denna uppsats skickas ut till alla i Sverige som arbetar med rådgivning inom generationsskifte. På så vis går det att få mer entydiga svar och ett mer övergripande perspektiv.

Ytterligare en aspekt är att rikta undersökningen mot lantbrukare och de som ska genomföra eller har genomfört en överlåtelse, för att höra deras åsikter. Finns det medvetenhet om dessa alternativa sätt att generationsskifta på och om det finns medvetenhet, finns det intresse för att generationsskifta på dessa sätt?

Om det vidare efter de kvantitativa undersökningarna visar sig att kunskapen saknas och intresset finns är det en indikator på att något behövs göras. Lantbrukarnas riksförbud (LRF) är den gemensamma organisationen för lantbrukare, skogsbrukare och trädgårdsnäringen i Sverige. LRF kan då driva frågan vidare. Exempelvis utse försöksgårdar som kan tänka sig att

tillämpa alternativa överlåtelseformer och följa processen. Genom att noga studera dessa försöksgårdar är det möjligt att prova formerna och hitta eventuella brister för att sedan göra förbättringar och anpassningar. Det är kanske tryggare för lantbrukare att välja alternativa överlåtelseformer om de vet att sätten är väl testade.

6 Referenser

- Beef+Lamb New Zealand (u.å) *Share Farming*. [Broschyr].
<https://beeflambnz.com/knowledge-hub/PDF/share-farming.pdf> [2022-04-06]
- Bertilsson, E., & Skure, A. (2019). Enskild firma, aktiebolag eller både och?.
https://stud.epsilon.slu.se/14899/7/bertilsson_e_skure_a_190820.pdf [2022-04-12]
- Bolagsverket (2021). *Vad är en ekonomisk förening?*
<https://bolagsverket.se/forening/ekonomiskforening/vadareneekonomiskforening.1333.html>
[2022-05-03]
- Bolagsverket (2022a). *Föreningsstämma – ekonomisk förening*
<https://bolagsverket.se/forening/ekonomiskforening/startaekonomiskforening/foreningsstammaekonomiskforening.1353.html> [2022-05-23]
- Bolagsverket (2022b). *Stadgar – ekonomisk förening*.
<https://bolagsverket.se/forening/ekonomiskforening/startaekonomiskforening/stadgarekonomiskforening.1357.html> [2022-04-12]
- Ceder, E (2020). *Vad är empirisk forskning? Cafealar*, 12 juni [2022-04-12]
<https://www.cafealar.se/vad-ar-empirisk-forskning/>
- Coulter Legal (u.å). Share farming agreements Tillgänglig:
<https://www.coulterlegal.com.au/expertise/agribusiness/share-farming-agreements/> [2022-04-06]
- EU (2014). Family Farming in Europe: Challenges and Prospects. Accessed online 2016-07-01. [https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/529047/IPOL-AGRI_NT\(2014\)529047_EN.pdf](https://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/note/join/2014/529047/IPOL-AGRI_NT(2014)529047_EN.pdf) [2022-03-29]
- Fortnox (2021). *Starta aktiebolag – så gör du steg för steg (guide)*.
https://www.fortnox.se/fortnox-foretagsguide/starta-eget-foretag/starta-aktiebolag?gclid=CjwKCAjwx46TBhBhEiwArA_DjNpy-P6WTAJfGu0-ZOVd4BdbceRCWANoKt5o94pYKWAbE_t-hLanGgRoChUIQAvD_BwE [2022-04-07]
- Fortnox (2022a). *Vad är Enskild firma?*
https://www.fortnox.se/fortnox-foretagsguide/ekonomisk-ordlista/enskild-firma?gclid=CjwKCAjwx46TBhBhEiwArA_DjK9QFOAAL7HN_16FSu7fX84_rejd6caG9OHBHhazmfA4zHkQaHmUWhoCVzQQAvD_BwE [2022-04-07]
- Fortnox (2022b). *Vad är handelsbolag?*

https://www.fortnox.se/fortnox-foretagsguide/ekonomisk-ordlista/handelsbolag?gclid=CjwKCAjwx46TBhBhEiwArA_DjINmsMkfFZM2754n7Nzn4l1ZjmSyUgsLhiDqcfgr2OdI5-54B4myexoCbQMQAvD_BwE [2022-04-07]

Fortnox (u.å) *Vad är en juridisk person.*

<https://www.fortnox.se/fortnox-foretagsguide/ekonomisk-ordlista/juridisk-person> [2022-04-29]

Hushållningssällskapet (u.å.). *Din gröna juristpartner. Juridik.*

<https://hushallningssallskapet.se/tjanster/juridik/> [2022-05-03]

Högberg Åkerhielm, H (2010). *Skötselavtal - inte så enkelt som det verkar.*

Jordbruksaktuellt, 19 mars.

<https://www.ja.se/artikel/33717/sktselavtal-inte-s-enkelt-som-det-verkar.html> [2022-05-07]

Johnson, T (2021). Nya toppnivåer för priset på åkermark. *Jordbruksaktuellt*, 19 februari.

<https://www.ja.se/artikel/2227943/nya-toppnivaer-for-priset-pa-akermark.html> [2022-04-06]

Joose, S., & Grubbström, A. (2017). Continuity in farming-Not just family business. *Journal of Rural Studies*, 50, 198-208.

<https://doi.org/10.1016/j.jrurstud.2016.11.018> [2022-03-29]

Jordbruksverket (2020) *Priser på jordbruksmark 2020.* [https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-](https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2021-08-27-priser-pa-jordbruksmark-2020)

[statistikrapporter/statistik/2021-08-27-priser-pa-jordbruksmark-2020](https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/jordbruksverkets-statistikrapporter/statistik/2021-08-27-priser-pa-jordbruksmark-2020) [2022-04-10]

Jordbruksverket (2021). *Jordbruksföretag och företagare 2020.* <https://jordbruksverket.se/om-jordbruksverket/jordbruksverkets-officiella-statistik/> [2022-04-02]

Jordbruksverket (2022). *Förgröningsstöd 2022.*

<https://jordbruksverket.se/stod/lantbruk-skogsbruk-och-tradgard/jordbruksmark/forgroningsstod> [2022-05-10]

Juristkompaniet (u.å) *Gävobrev.*

<https://juristkompaniet.com/tjanster/gavobrev/> [2022-04-20]

Klingberg, G. & Hallberg, U. (2021). *Kvalitativa metoder helt enkelt!*. Lund: Studentlitteratur. [2022-05-12]

Korzenszky, A. (2019). Extrafamilial farm succession: an adaptive strategy contributing to the renewal of peasantries in Austria. *Canadian Journal of Development Studies/Revue canadienne d'études du développement*, 40(2), 291-308. [2022-04-02]

Lantmäteriet (u.å.). *Stämpelskatt och avgifter.*

<https://www.lantmateriet.se/sv/fastigheter/andra-agare/stampelskatt-och-avgifter/> [2022-04-25]

Lavendla (u.å). *Laglott och arvslott.*

<https://lavendla.se/juridik/familjeratt/arvsratt/laglottocharvslott/> [2022-04-28]

LRF (2014). *Vägen till finansiering av ditt lantbruksföretag*. [Broschyr]. LRF.
<https://www.lrf.se/globalassets/dokument/foretagande/vagen-till-finansiering-av-ditt-lantbruksforetag.pdf> [2022-05-12]

LRF-podden (2014). *Ägarskifte*. [Podcast]. Lantbrukarnas riksförbund, 23 juni. [2022-03-28]

Ludvig & Co (u.å.). *Kompanjonavtal - Underlätta företagandet med hjälp av ett kompanjonavtal*.
<https://ludvig.se/tjanster/juristbyra/affarsjuridik/kompanjonavtal/> [2022-05-03]

Lundén, B (2013). *Lantbrukarboken: skatt och ekonomi för dig som arbetar med jord och skog*. 12 uppl., Näsviken: Björn Lundén Information AB

Lundén, B (2019). *Gåva av fastighet – undvik skatt*.
https://www.bjornlundens.se/skatt/g%C3%A5va-av-fastighet--undvik-skatt_445 [2022-04-19]

Lundén, B. (2020). *Ägarskifte och generationsskifte - i företag och lantbruk*. Tredje upplagan, Näsviken: Elanders i Sverige AB

Lundén, B (u.å.). *Jordbruksarrende - så fungerar det*.
https://www.bjornlundens.se/juridik/jordbruksarrende_137 [2022-04-21]

Nationalencyklopedin (u.å.), *arrende*.
<http://www.ne.se/uppslagsverk/encyklopedi/lang/arrende> [2022-05-05]

Nälsén, M (2022). Skiftesguiden. *Husdjur*, 8 mars.

Odmark, I (2018) *Dyra ägarskiften stoppar unga lantbrukare*. **Jordbruksaktuellt**, 21 juni.
<https://www.ja.se/Default.asp?p=57459&pt=144&pg=5> [2022-04-28]

Olsson, P (2016). *Skötselavtal i gråzonen*. **Lantbrukets affärer**, 8 juli.
<http://www.lantbruketsaffarer.se/375/> [2022-05-06]

Revenue (2021). *Share Farming Part 23-02-10*. Revenue – Irish tax and customs
<https://www.revenue.ie/en/tax-professionals/tdm/income-tax-capital-gains-tax-corporation-tax/part-23/23-02-10.pdf> [2022-04-11]

Schubert, L (2018). *Kostsamt för unga bönder att förverkliga sina gröna drömmar*. **ATL**, 13 Augusti.
<https://www.landlantbruk.se/lantbruk/kostsamt-for-unga-bonder-att-forverkliga-grona-drommar/> [2022-04-08]

SFS 1970:994 *Jordabalk*. Justitiedepartementet L1

SFS 1979:230 *Jordförvärvslag*. Näringsdepartementet RSL

Skatteverket (u.å.) *Taxeringsvärdet för fastigheter*.
<https://skatteverket.se/foretag/skatterochavdrag/fastighet/fastighetstaxering/deklareralantbruk/taxeringsvarde.4.8bcb26d16a5646a148126da.html> [2022-04-24]

SKV 313. *Försäljning av näringsfastighet*. Skatteverket

Sonesson, E (2022). Innovativt generationsskifte på Evertsholm. *Jordbruksaktuellt*, 9 april <https://www.ja.se/artikel/2230530/innovativt-generationsskifte-p-evertsholm.html> [2022-04-19]

Svensk fastighetsförmedling (u.å.) *Handpenning & kontantinsats*. <https://www.svenskfast.se/guider/handpenning/> [2022-05-19]

Söderberg & Partners (2019). *Så lyckas du med ditt generationsskifte* <https://www.soderbergpartners.se/newsroom/blogg/sa-lyckas-du-med-ditt-generationsskifte/> [2022-04-24]

Teagasc (2010a). *Share Farming: Setting up an Agreement*. [Broschyr] Ireland, Oak Park, Carlow: Teagasc. https://www.teagasc.ie/media/website/rural-economy/farm-management/Share_Farming_Setting_up.pdf [2022-04-06]

Tillväxtverket (2022). *Så fungerar en enskild näringsverksamhet*. <https://www.verksamt.se/starta/valj-foretagsform/enskild-naringsverksamhet> [2022-05-03]

Verksamt (2022a). *Avgifter*. <https://www.verksamt.se/alla-e-tjanster/avgifter> [2022-05-03]

Verksamt (2022b). *Starta kooperativ* <https://www.verksamt.se/fundera/starta-kooperativ> [2022-04-05]

Verksamt (2022c). *Kooperativa principer* <https://www.verksamt.se/fundera/starta-kooperativ/kooperativa-principer> [2022-05-23]

Verksamt (2022d). *Generationsskifte av enskild näringsverksamhet*. <https://www.verksamt.se/avveckla/enskild-naringsverksamhet/generationsskifte> [2022-05-24]

Åkerblom & Hansson (u.å.). *Om oss*. <https://www.ahekonomi.se/Information/Om-oss/> [2022-05-03]

7 Bilagor

7.1 Intervjuguide rådgivare

1. Vad fick dig att vilja jobba med generationsskifte?
2. Hur länge har du jobbat med detta?
3. Hur många lantbrukare har du hjälp i generationsskiftesfrågan (cirka).
4. Hur vanligt är det att det finns en familjemedlem som vill ta över?
5. Om det finns en lantbrukare utan arvtagare som vill ta över, hur ger du rådgivning till den då? Var får personen för råd?
6. Är ni bekanta med share-farming? Vet ni vad skillnaden mellan share-farming och delägarskap är?
7. Har du någonsin informerat kunder om vad share-farming innebär?
8. Varför? varför inte?
9. Vad tycker du om en sådan lösning?
10. Varför är det ovanligt?
11. Har du någonsin informerat om vad kooperativ drivande innebär?
12. Varför? Varför inte?
13. Känner ni till om det finns några lantbruks som drivs i kooperativ som en ekonomisk förening?
14. Vad tycker du om en sådan lösning.
15. Varför är det ovanligt
16. Ökad trend med delägarskap, vad är delägarskap för er?
17. Vad tycker du om det?
18. Vad ser du för, för och nackdelar?
19. Ser du ett problem med dagens generationsskifte och tycker du att dessa alternativa överlåtelseformer behöver bli vanligare?

7.2 Intervjuguide banker

1. Får ni många frågor kring generationsskifte?
2. Ger ni mycket rådgivning kring det?
3. Erfarenhet av share-farming?
4. Hur ser ni på att låna ut pengar till en share-farmer för att köpa ett exempelvis djurkapital?
5. Ser ni några finansiella problem med ett sådant antal som skulle kunna sätta käppar i hjulet?
6. Vad finns det för svårigheter med att ta över en enskild firma kontra aktiebolag?
7. Vad finns det för ekonomiska svårigheter med en ekonomisk förening i lantbruk?
8. Finns det ett problem och behöver dessa alternativa överlåtelseformer bli vanligare?